Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашогlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера дениз ● ЕРА, 20 АВГУСТ, 1981 ШУ. ● № 100 (6390). ● Мах 2 кап.

Социалистически яхъа дневник

●

Дика хоамаш

«Хlара болха дийнахьа хьадер дукхагlа хилийта!» яхача девизах шерра социалистически яхь йоржаьй Н. Анисимова цlерагlча Новогрозненски мехкдаьтта чаккхдоахача заводе технологаша, инженерно - техническ болхлоша. Цу яхье хьалха латташ хиларца белгальънна я Пышнов Николай Алексеевича кулгалдеча № 43-2 йолча установка коллектив. Тахан кlеслагlа да де цо сентябрь бетта календарагlа мехкдаьтта продукци арахеца. Иштта дика къахьег уйх шера Колесников Анатолий Алексеевича кулгалдеча цхьоалагlча цеха коллективо. Товарни продукци арахецара бархl бетта план 17 августа кхоачашъяьй цо. Цу юкъедисача денош пачхьалкхен планагlа лаьрхlачул совгlа цо арахецаргья итташ эзараш сомий мехала мехкдаьтта продукци.

Производства эффективность лакхъяра лоаттабеча кьовсаме къаьстта дика ка йоал В. Борщова А. Агронова керте латтача установкий технологий. Бархl бетта план кхоачашъярах рапорт деннад цар 16—18 августе. Ер бутт боллехьа заданел совгlа арахецаргья эзараш тоннаш тайп-тайпара продукци. Царел дукха тlехьаюсаш йоацаш, яхье хьалха латташ хьайоагlа Елагин Николай Владимировича кулгалдеча № 43-3 йолча установка коллектив. Мехкдаьтта продукци арахецара бархl бетта план селхан 18 августа кхоачашъяьй цо.

* * *

Производства эффективности болха дикаля лакхъяра шоай эррига торонаши кхоачамаши оарцагlдьахад Горячеводски бурув тохара болхий управлене бурудеттараша. Цунга хьежжа беттагара беттага дикагlа хул цар производственни хьокхамаш. Дlабахача бархl бетта оаданел совгlа 490 метр бурув а теха, шоай хьинар лаьтl ца долийташ къахьеташ ба уж укх август бетта а. Къахьегама овсарле лакхъяра план тlехкхоачашъяьй. Дукхьал из лакхъяра чотах техад планал совгlа мел теха бурув. Ер шу доладелча дениз планал совгlа пачхьалкхенна бах кайде 178 эзар сом да.

Шера цхи эзар метр бурув а тохаш, цхьан шерен ах шерен сиважжиа йистелкхара тlехьа йоаржаьча социалистически яхье дика толамаш деахаш йола буровой коллективаш дукха я Горячеводски УБР-е. Царех я графикал хьалха а юлаш бурув тохаш йола буровой начальникаш Адиесиев Василий Адамович, Дудин Вячеслав Константинович, Савельев Геннадий Филиппович, кхыбараш керте латтача буровой коллективаш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

ЦАI-АХ ШЕРА ТОЪАРГДОЛАШ

«Хьайбаш леладар — ударни фронт!» аьнна кхайкадир XXVI съезде. Цу дешаша фермай болхлой декхарийле бу цхьайтталагlча пятилетке хьайбай продукци йоаккхилген из пачхьалкхенга йохкилген ма хулла алсамданкха. Из гlулакх дика кхетадеш ба Шалински района «Октябрьский» совхоза хьайбаш леладараш. Черкасский патриотически болам хьал а лаьца планал дукха дукхагlа а йолаш кхоабача lаттагара юкъера лаьрхlача 2200 килограмм шура яккха социалистически декхар тlаийцад цар. Дагалаьцар кхоачашдар духьа шоай торонаш оарцагlъяьха низ дlакхоачар деш къахьегаш хьа а боагlа. Масала, пачхьалкхенга шура йохкаре ах шера план 110, дулх дохкаре 132 процент кхоачашйир. Къахьегама овсарле кхы лох ца еш болх беш хьабоагlа хlанз а. Соахкарчул а планал а дикка дукхагlа я пачхьалкхенна дlалу хьайбай продукци.

Хьайбаш леладераша зооветеринарни эррига бокъонаш нийсса кхоачашъярах, хьадечох бехктокхам кхетабеш къахьетарах хьахнина толамаш да уж.

Шура а дулх а алсамдаккхар духьа яьржача социалистически яхье хьалха болаш хьабоагlа Октябрьски юрта Совета депутаташ Маю Маккен Хусиханова Аймани. Нораl бетта хlара кхоабача lаттагара 1300 килограмм шура яьккхар Маккас. Цул дукха тlехьайисанзар Аймани а. Дика лоархlалу хьалхашка латтача декхарех доярка Хатаева Кемиса, lаьсий леладераш Хайдарова Тlауси, Цацаева Мареми.

Хьакхlий, люцерна, кхыча баьций моша доакъар тел хlанз хьайбашта рационах. Из фермана хьатlакхухьаш механизатор Ушаев Шаруди ва. Хьаьнала ду цо ше хьадер.

«Хьайбай боахам айбара керттера декхар — доакъара база чlоагlъяр. Цу хьакъехьа хlанзарча пятилеткаx дукхагlча дайъе доакъара пятилетка хила еза», аьлар Л. И. Брежнева Грузински ССР-ен Гуре коммунистически партен 60 шу дизара хетаяь Тбилисе хиннача торжественни заседане ше къамаьл деш. Укх дешаш ма доагlа кхетадеш да цу совхоза коллективо. Хlаьта царна моп а лыш цаl-ах шера хьайбаш кхаба кхоачам хургболаш довкъараш lаланде деш а декна. Лаьрхlар толамца кхоачашдара доакъар кийчдара механизированни отряд оlашагlъеллай укхаза. Цунна кулгалдеш ва хьалхашка латта декхараш кхоачашдара мах оарцагlоахa ховш вола коммунист Тасуханов Бади. 250 гектар люцернеи 27 гектар судански буц я бригаде. Цкъа хьекха чуийцача баьцах кийчйир 600 тонн йол, хlаьта заданех lалашъе эзар 700 мара яц.

— Эррига а 900 тонн йол lалашгlъе лаьрхlад дlоакъар кийчдеш бокхначара, — йоах совхоза директора Рашидов Лом-lаьлас. — Дагалаьцар цар кхоачашдергхиларах тешаш а ва со.

Хlанз шоалагlа хьокхаш я люцерна. Балха нормаш тlехкхоачашъеш хьаьнала къахьег косилкаца хьокхаш буц касарех lоюллаш волча Мусаев Якусайна. Норма 8 йолаш дийнахьа юкъера лаьрхlача 10—12 гектара тlара буц хьокх цо. Цул дукха тlехьавусаш вац хьокхаш вола Наибов Ширвани а.

Боарамга хьежжа йокъаенна буц механически йолхьинтаща гульеш Яхьяев Хьусен ва, гульяь из автомашинаш тlа йотташ — Къахьегама Цlеча Байракха орден лелаеш вола Хадаев Баудин Дудаев Салмани.

А. БАРЗАНУКАЕВ.

●

Цхьайтталагlча пятилетка шоллагlча шера хьувкъам кхебара деррига шоай низаш оарцагl а даьха къахьегаш ба Назрановски района совхоз-техникума кхаш леладераш. Къахьегама овсарле лакха йолаш болх бу механизатора Мальсагов Хамбора. Хlара дийнахьа планах ахадезар 8,4 гектар делаш 17—18 гектар даьтта оах цо шоай К-701 марках йолча нисбалча трактора.

СУРТАШ ТlА: механизатор Мальсагов Хамбор. Лохехьа — даьтта оахаш латт.

С. ПУГОЕВА сурташ.

●

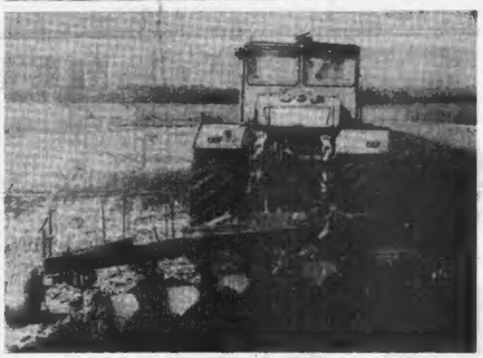

ХЬАЛАШ ЦХЬАТАРРА, ГIУЛАКХАШ — БЕ-БЕ

Юкъекхаьчаб август. Соахка гурахьа дена комсаш леладераша баьча болха итог ю ха я из. Агротехника бокъонех август хьатlакхоачаш чаккхдоал комсий кхашкара деррига балхаш. Дукха къахьийга хьалхебаьча хьувкъама хьалхара лоархlам а бий дlакъовл комсий плантацеш, хьувкъам чуэца ха хьатlакхаччалца. Комсаш кхача ха я из. Цу хана е саг а, е машина а комсашта юкъе лела бокъо яц. Кхачаш латтача комсий «сатем боабе» йиш яц.

Малагlча хьокхамашца шоай къахьегама финишата баьхкаб Магlалбикерча боахамий комсаш леладераш? Миштa лоархlабаьб уж укх шера комсаш кхеара декхарех? Мишта лел боахамашка хьалкхеяь комсаш сихен ца йойташи чуэцара кийчо елга? Уж дешаш къоастадеш хилар тхо укх девошка районерча комсаш лелаеча кхаь совхозе. «Сагопшинский» совхоза вокхагlволча агрономаца Ярахмедов Махачаца цхьана.

Районе эггара дукхагlа комсаш лелаеш я «Сагопшинский» совхоз. 760 гектара тlа я цу боахама комсий плантацеш. Цу эррига комсашта шозза оасар а ханнахьа кхыдола балхаш а вlаштlехьдаьннад совхоза. Цудухьа кхыча боахамашкачул белгалъ дикагlча хьале я цу боахама комсаш.

Вlарг тlаотташ даьей цlенеи я укх шера хьувкъам чуэца лаьрхlа йола 339 гектара тlара комсаш. Уж дукхагlча даькъе гектарникаша лелаеш я. Царех дукхагlбараша кхозза оасар даьд шоаш лелаеча комсашта.

Къаьстта дика lунал даь я гектарникаша Чапанова lайвас, Гарданова Насс, Бокова Паьтlамата, Мержоева Долатхана. Гандалоева Болихана, Цечоева Фердовса, Фаргиева Залихана, кхыбарий комсаш. Цудухьа дика лета хоза кхачаш латт цар комсаш. 40—50 гайдолг доаллаш яр дукиха тхо хьежа кlотаргаш.

— Укх шера хьинар кхо ца деш къахьийгад тха комсаш леладераша, — дувц совхоза вокхагlволча агронома Ярахмедов Махача. — Шозза кхоззеи кара оасар дарал совгlа мугlарашта юкъе кхоза культиватор яьккхал. Лаьрхlа леладаьд оаха комсашта лазар ца хилийта молхаш тохилга. Хьувкъам лурашта бархlазза, хьувкъам бала йолалурашта пхоазза, къоначa комсашта диазза молхаш тоха вlаштlехьдаьннад тха. Массанахьа чаккхйоахаш шозза молхаш техай оаха вертолетаца. Цудухьа мильдью яха лазар ца кхеташ йисай тха комсаш укх шера. Кхыбарийчул дикагlа хиннай Гандалоева Золотхании Цечоева Хадишатев бригадай кхашкара комсаш.

600—700 тонн комсаш чуэца лерхl оаха укх шера. Ах планал дукхагlа хул уж. 1060 тонн я тха совхоза укх шера комсаш пачхьалкхенна дlадлара план. Комсаш нийлха хилар а дlаьсте хала хилар а геркалдича во хьувкъам ба тха совхоза комсаш лелаераша кхебаьр.

Цунах доккха дакъа кхоач комсашта культиваци еш, молхаш тохаш хиннача механизаторашка а. Уж балхаш деча овсаре къахьегаш хиннаб тракториста Боков Ахьмадхан, Вельхиев Муса, Медов Азаматгири, Цечоев Муса, Боков Хьасан, кхыбараш.

Хlана керттера да цхьа гайдолг ца дуташ комсаш чуэцалга, сихагlа уж пачхьалкхенна дlалулга. Цу бехктокхамерча гlулакха а кийчо ен ба совхозе. Хlанзлехьа 450 ведар, 50 ковш, шинъ механически погрузчик, машинашца комсаш дlакхахьа оахъ аьцна кий кийчъяьй укхаза. Совхозе хьаде доладаьд комсаш чуэцача эпа урсаш а.

Комсаш чуэцара график оттаяьй. Гектарникий дезалаш а тlехьа дlалаьрхlача 150 совгlа саг вlашагlкхет совхозе комсаш чуэца. Хашахьа уж чуйца яхара кхы а бlаь совгlа саг эш боахама. Цхьабакъда изал арахьара тlабаькха пах тlаэцара цхьаккха тайпа кийчо яьш совхозе хlанзалца.

«Сагопшинский» совхоза комсаш йолчара никъ мара юкъе боацаш дlадолалу М. Горьке цlерагlча совхоза комсий кхаш. Тхо да управляющи Халухаев Абуязид волча цхьоалагlча отделене. 320 гектара тlа я отделеверa комсаш, царех 69 гектар хьувкъам луши вож юкъейисараш укх шера хьувкъам бала йолалуши йолаш.

Отделене агронома Гелисханов Хьамзата яхачох, отделенерча эррига комсашта укх аьхки шозза оасар даь а даьккха хlанз кхозлагlа оасар деш ба. Комсий мугlарашта юкъе диазза культиватор яьккхай. Механически кlотаргашта юкъера оасар а дlадоаккхаш, ялхазза лазарашта духьала молхаш техай.

Цо дуцачох тешавеш яц отделене комсаш. Уж дукхагlъяраш оасарах хьалйикъа латт. 120 гектара тlара яраш гектарникашка дlаенна цар лелаеш я. Уж кхоачам болаш оасара цlена я. Цхьабакъда, цар къахьегам зехьа байнаб ала йиш йолаш да. Мильдью яха лазар хиина деррига гlа докъа а денна я дукхагlйола комсаш. Телхад хьалета комсий гайдолташ а. Агрономо яххача тайпара ялхазза хашахьа молхаш техача хила йиш йолаш гlулакх дац из. Цул совгlа укх шера хьувкъам бала йолалуча кожех 235 гектара тlара яраш хьатъехкаяла я отделене, шпалера оттае вlаштlехьа ца далар бахьан долаш.

Кхы а дукхагlа я Льянов Бахьаудин управляющи волча совхоза шоллагlча отделене комсаш. Цхьабакъда, дикагlа-м яц. Мильдью яха лазар хиина чlоагlа толхаяьй уж а. Вlалла оасар ца дича санна йоархаш тlаяшна да цхьадола кхаш.

Иштта нийча сурт дар «Кавказ» совхоза комсий кхашка тхона бlаргадайнар а. 521 гектара тlа я совхоза комсаш. Царех 302 гектара тlара яраш хьувкъам луш я, 86 гектара тlара яраш укх шера хьувкъам бала йолалуш я, хlаьта вож юкъейисараш къона комсаш я.

Тхо укхаза хиннача дийнахьа тхона кораваьзар е комсаш лелаеча отделене управляющи Илиса а е отделене агроном Марзиев а. Комсий кхаш тхога хьахьокхаш я комсаш лелаеча пхелагlча бригада бригадир Долгова Евгения.

Дукхагlйола комсаш мильдью яха лазар хиина телза я. Дукхаяраш культиватор яккха йиш йолча мугlарашта юкъе а тlехьа йоврхlаш тlаьнна оасарах хьалйикъа я. Дукханахьа хьежача нагахьа мара коралгlаш комсаш лета кlотарг. Царех а дукхагlъяраш лазар хиина телза я. Лоамна аьтlа, укх шера чуэца лоадама комсаш яц «Кавказ» совхозе а.

Из тамаш е еза а дац. Е. Долгова хала а хеташ дувцачох, укх шера хьувкъам бала болаш йолча кожех 180 гектара тlара яраш вlалла оасар ца деш йисай. Ахаш гаргга яраш шпалера оттае ца кхеш хьатъехкаяла я. Массанахьа чаккхдаьккхаяц сом йола тъковронгаш цкъаза дlайоахилга а. Селла дукха лоrlаш делхаш укх шера бlаьсти дена шозза самолета пен шозза тракторашцен диазза мара молхаш техац.

Цу кхаь а боахаме болх бара цхьатарра хьалаш да. Цхьабакъда, гlулакх цхьатара дац. Йолаш болча горонех дикагlа пайда а эцаш, шоашта тlадилача гlулакхах дог лазаш болх вlаштlехьбаьккхача «Сагопшинский» совхозе кхоачам болаш дика комсаш кхеяьй. Комсашта lунал дара гlулакх тесса леладаьча М. Горьке цlерагlчея «Кавказ» совхозашка комсаш толхаьяй, дукхача наха хьийга къа зехьа доа а деш.

Белгаллакха деза цхьаькха а. Укх шера комсашта во lунал дар, царна мильдью яха лазар кхетар, хьатlадоагlача шера хуреболча хьувкъама lоткъарг халар. Хlана аьлча, хlанз хьахила а дlачlоагlъяла а езаш я тlадоагlача шера комсаш латаргйола чlонакаш. Комсий кlотарг lунал нийша, е лазар кхийтта эсала хилча хьа ца хулаш юс уж чlонакаш. Тlаьхка мелла lунал деш лелайнча хlана хилац, комсаш кlезига лат. Цу деша уйза е еза совхозий кулгалхоша, специалисташа.

А. ХАРСИЕВ,
«Сердало» газета соб. корр.

Сийле хийла хьалхалаттарий!

КПСС XXVI съезда е КПСС ЦК июльски (1978 ш.) Пленума а решенаш кхоачашъеш боаккхача республика аьттlа леладераша во толамаш даьхадец алати ялатабобоеин культураш кхеча а кайчъеча е.

Хааттама хьелаш аьттув боацаш хиннадаза а дукхагlа йолча колхозашкеи, совхозашкеи дика хьувкъам кхебаьб. Дикагlа толамаш даьхад Ачхой-Мартановски, Гудермесски, Шелковской, Грозненски районий кхаш леладераша. Лоацаче хенаш ца дойташ чуденйд цар ялат.

КПСС Нохч-Гlалгlай обкома бюро, НГlАССР Министрий Совет, облсовпроф, ВЛКСМ обкома зьоний 1981 шера ка бола хlахи ялатабобоеи культураши дукхагlа кхеяра а кийчъяра а тlехьа лелаьча республикански социалистически яхьа итогашка.

Ка бола ялат а ялатабобоеи культураш а дукхагlа аларен уж пачхьалкхенга йоахкарен тlехье леладьча социалистически яхье котъешнарг а лаьрдlа КПСС обкома, Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома керара кара теха Цlа байраки ялраца белгалъяьй:

Ачхой-Мартановски район

Укхаза 5380 гектарах хlаране тlара 25,8 центнер ялат дьаьккхад. Ялат доаххара социалистически декхараш 113,5 процент, из пачхьалкхенга дохкара 200 процент кхоачашдаьд, мел эша фу lалашдаьд;

СУНЖЕНСКИ РАЙОНА ЛЕНИНА ЦlЕРАГlЙОЛА КОЛХОЗ

Укхаза 814 гектарах хlаране тlара 32,8 центнер ялат чуийцад. Ялат доаккхара социалистически декхараш 108,7 процент кхоачашдаьд, мел эше фу lалашдаьд.

Шоллагlа моттиг а тьожаеш, КПСС обкома, Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамоташ ялраца белгалъяьй:

Гудермесски район

Укхаза 5775 гектарах хlаране тlара 24,9 центнер ялат чуийцад. Ялат доаккхара социалистически декхараш 100,7 процент, из пачхьалкхенга дохкара 121,3 процент кхоачашдаьд, мел эша фу lалашдаьд;

НАУРСКИ РАЙОНА «КРАСНОЕ ЗНАМЯ» ЯХА КОЛХОЗ

Укхаза 1294 гектарах хlаране тlара 30 центнер ялат чуийцад. Ялат доаккхара социалистически декхараш 139,2 процент кхоачашдаьд, мел эша фу lалашдаьд.

Кхоалагlа моттиг а тьожаеш, КПСС обкома, Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома Сийлен грамоташ ялраца белгалъяьй:

Шелковской район

Укхаза 14657 гектарах хlаране тlара 23,6 центнер ялат чуийцад. Ялат доаккхара социалистически декхараш 104,5 процент, из пачхьалкхенга дохкара 114,1 процент кхоачашдаьд, мел эша фу lалашдаьд.

Кхоалагlа моттиг а тьожаеш, КПСС обкома, Нохч-Гlалгlай АССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома дипломаш ялраца белгалъяьй:

ШАЛИНСКИ РАЙОНА «ШАЛИНСКИЙ» СОВХОЗ

Укхаза 1593 гектарах хlаране тlара 28,5 центнер ялат чуийцад. Ялат доаккхара социалистически декхараш 114,3 процент кхоачашдаьд, мел эша фу lалашдаьд;

ШЕЛКОВСКОЙ РАЙОНА ЛЕНИНА ЦlЕРАГlЙОЛА КОЛХОЗ

Укхаза 2320 гектарах хlаране тlара 27,4 центнер ялат чуийцад. Ялат доаккхара социалистически декхараш 109,9 процент, из пачхьалкхенга дохкара 100,5 процент кхоачашдаьд, мел эша фу lалашдаьд.

Ялати ялатабобоеи культураши хьувкъоеча эггара дикагlа толамаш даьхна тракторно-кхаш леладеча бригадаштеи мехотрядаштеи совгlаташ деннад:

1000 сом премии а луш эргlа воацаш «Жигули» яхе цхьа автомашина эца бокъо:

Урус-Мартановски района Мичурина цlерагlча тракторно-кхаш леладеча бригадена.

Цо 10250 гектарах хlаране тlара 36,1 центнер ялат чуийцад (бригадир Х. Сулибанов);

800 сом премии:

Сунженски района Ленина цlерагlча колхоза № 2 йолча тракторно-кхаш леладеча бригадена.

Цо 339 гектарах хlаране тlара 34,5 центнер ялат чуийцад (бригадир И. Берсенукова);

500 сом премии:

Гудермесски района «Гудермесский» совхоза тракторно кхаш леладеча бригадена.

Цо 715 гектарах хlаране тlара 33,1 центнер ялат чуийцад (бригадир В. В. Волков);

Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза механизированни отрядe.

Цо 1505 гектарех хlаране тlара 31,6 центнер ялат чуийцад (мехотряда начальник А. Ф. Латышев).

ДОАКЪАР КИЙЧДУ

Юртбоахама къахьегамхой шортта доакъар хилийтара балхаш деш боахк. Колхозий совхозийи фермашка тlа-тlа дукхагlа кийчдеш латт из.

Йол кийчъяра хьалха да Нож-ай - Юртовски района боахамаш. 17 август хьатlаотташ цар шера ялан 86 процент кхоачашъяьй, Малгобекски района — 74 процент, Наурски — 67 процент.

Цунна цхьана кийчъе езачох ахенел кlезигагlа кийчъяьй йол Ачхой-Мартановски, Назрановски, Сунженски районашка.

Республика масса а районашка хьажкlех силос кийчъе йолаьй, хlаьале 300 эзар тонн чу а еллий. Из совхка цу юкъа кийчъяьчул дукхагlа я.

Силос кийчъяра хьалха да Грозненски, Сунженски районий боахамаш. Хlаьта эррига республике кийчъе еза силос 727 эзар тонн я. Из ялан кхоачашъяра хlара колхозе, совхозе торонаш я.

Баьца хьоар кхы тlа кийчдеш да. Из мукъе дола доакъар республике кийчдаьд 20 эзар тонн, е кийчде дезачох 62 процент. Из кийчдара планаш кхоачашъяьй Веденски, Ножай - Юртовски, Советски районаша. Кийчдаь йовла йоахк Наурски, Шелковской районаш.

РЕСПУБЛИКА ФЕРМАШКА

Укх шера дlаяхача ханa итогашка хьежача республика колхозийи совхозийи фермашка хьайбай продукци дукхагlа яьккхай, продуктивность лакхъелай.

16 август хьатlаотташ соахка цу ханаца нийсйича эррига республика хьаийцача дулх дукхагlа декхад 21 процент, шура — 4, фуаш — 7 процент.

Грозненски района колхозашкареи совхозашкареи хьайбаши кор тlара оалхазараши 42 процент дукхагlа декхад. Надтеречни — 70 процент. Назрановски — 16, Сунженски — 36, Шелковской — 71 процент.

Хlаьта Гудермесски, Малгобекски, Советски, Шалински районашка цу юкъа соахка дехка хинначул кlезигагlа декхад хьайбаш.

Шура яккхара а йохкара а дикагlа хьокхамаш даьхад Надтеречни, Назрановски, Наурски, Шелковской районашкара боахамаша. Цунца цхьана Шалински района боахамаща шура дукхагlа йохка езача метте кlезигъяьй.

Республика кор тlара оалхазараш леладерий вlаштlехьдаьннад дукха дукхагlа фуаш декхе дохкеи Грозненски района боахамащия дукхагlа декхад уж 10 процент, Шалински районе — 26 процент.

Республика хьайбаш леладераш торо йолаш ба планаши тlайийна декхараши толаме кхоачашде.

Малгобекски бурув тохара балхий управлене болхлоша чӀоагӀа лоархӀаш сийдеш ва буровой оборудованена ремонт еш вола слесарь, коммунистически къахьегама ударник Доев Федор Алексеевич. Ше деш дола ремонтни балхаш дикен тӀехдикен дара а ца хулийташ, юкъера лаьрхӀача хӀара сменагӀа нормаш 120 — 130 процент кхоачашъю. Иштта вола Федор Алексеевич даим бехктокхамегӀарча участкашка хьежаву. Шийна тӀабилла малагӀбола болх цо кӀена кхоачаш ца беш нагтахьа моттиг а нийслац.

СУРТА ТӀА: буровой оборудованена ремонт еш ва Ф. Доев.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакххехьарча Совета Президиуме

Хьалха хоам баь ма хиллара, Лаккхехьарча Совета Президиумо дийцад «Юртаккхарча зӀамига комплектни школайн школашкарча интернатийн балха Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа депутатий моттигерча Советаша кулгалдечарца долча цӀенхаштарча кхоачамбоацарех» долла дийц. ТӀайийнача соцам тӀа белгалдь, республика просвещене министерства, моттигашкарча халкъа дешара органаша, халкъа депутатий районни Советий исполкомаша во къестаду зӀамига комплектни школаш дӀанийсъяра, цар болх аргабоахаш тоабара дешаш.

ЗӀамига комплектни школайн интернаташкарча школайн сеть вӀаштӀехьйоаккхача цӀенхаштта кхоачамбоацараш хилар, уйла ца еш бехктокхам ца хеташ ца гӀулакх деладар бахьан долаш цхьайолча моттигашка Ӏалашдац массане а юкъара юкъера дешар дешийта чаккхдаьккхара дарахӀаметӀара хьал — дешар деша моттиг юхе хилар, халкъа дешарах долча ССР Совецийн союзни республикайн законодательства Лардий 21 статьяс керттера дӀадехар. Республика цхьайолча районашка пах баха моттигаш школашта дикка гӀайга а. Цу моттигашка берашта хьехилла вӀаштӀехьдаха доагӀа уж интернаташкарча школашка даха а дахаш.

Дукхаха кхоачамбоацараш да йолаш йолча интернатий болх вӀаштӀехьбоахача а. ЗӀамиген кхелетан бераш юкъарча режима тӀа деладу, хӀаьта царна кӀезиг-дукха а бытовой хьалаш хьекхелладац. Из шотта долладше а, халкъа дешара органаша уйла ца яр моттигерча Советаша тӀахьожам во лоаттабар бахьан долаш школашкарча интернаташта дая хӀама вӀаштӀехьдаккхарен оборудовани аиараш хӀара шера хьахеца ахча пайда ца эцаш дус.

Мел эшачунца геттара во Ӏалашъяь я школашкара интернаташ Веденски, Наурски, Ножай-Юртовски, Советски районашка.

Бытовой хьалаш интернаташка во хилар, цига моттигаш кӀезига хилар, зӀамига комплектни школашкара бераш дукха дӀадахара бахьанех цаӀ да.

ЗӀамига комплектни школашка дешара-кхетама процесс вӀаштӀехьаккхара во Ӏатк цар материально-техническа база чӀоагӀъечара кхоачамбоацараш. Царех дукхача школашка доалаш я бокъонца къаьхьега Ӏомабарах кхетам баларах хилийта дарздоаца хьалаш. ЗӀамига комплектни йола дукха школаш капитальни ремонт е езача цӀенойка я.

Квалифицированни педагогически кадраш ца хилар бахьан долаш дукхача школашка цхьадола предметаш йӀаккхача хана ца хьехаш да, кхыметтел выпускной классашка а. Хьехархой ца тоъара а уж дукха хувцабалара а бахьанех цаӀ да жилищно-бытовой хьалаш во хилар, юртарча хьехархой, тӀабаьхкарий къаьстта, халкъа дешара органаша, халкъа депутатий районнийи юртийн Советий исполнительни комитеташа йовзийтар моттигашка царна оттаяь льготаш ца лелар.

ЗӀамига комплектни школий болх во вӀаштӀехьбаккхар во Ӏатк дешархой юкъардешара боарама а цар шоай хаинахь школаш ахара а.

Лаккхехьарча Совета Президиумо белгалдир, цу школий балха тӀера дукха кхоачамбоацараш хиннад уж школаш йолча районашкарча халкъа депутатий Советашен цар исполкомашен е йоагӀа йовзийтар а тӀахьожам а ца лоаттабаьндаь. Цу школий балкана, цар материально-технически база чӀоагӀъяра, шефски бувзамаш дегӀадоалдара хьехархошта хила доагӀа хьалаш хьакхолларца дувзаденна дешаш кӀезига дувц Советий сессешка, массазарча комиссей, исполнительни комитетий заседанешка, хӀаьта цу дешаех тӀайийду дукха соцамаш тӀахьожам мела хилар бахьан долаш кхоачаш ца деш дус.

Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхерча Совета Президиумо республикие халкъа дешара министерство, халкъа депутатий районни Советий исполкомаш декхарийла яьй юртаршкарча зӀамига комплектни школий балха тӀара кхоачамбоацараш дӀададахара хьалда гӀулакхаш де, юкъерча юкъардешара школай Устава ма яххара цар структурен болхи вӀаштӀехьбаккха.

Халкъа депутатий районни Советий исполкомашта халкъа дешара органашца цхьана тӀадилла хӀара зӀамига комплектни школе, школерча интернате гӀулакхаш малагӀча хьал тӀа да хьажа, царна дӀахецаш йола средствашница дӀаутийтийн чӀоагӀа тӀахьожам лоаттабе, цар материально-техническа база чӀоагӀъяра де доагӀар де, дешара-кхетама процесс нийса вӀаштӀехьаккхара хила доагӀа хьалаш хьакхолла.

Материально-техническа база чӀоагӀъеча, помещенешта ремонт еча, школай столовеши буфеташи кхачан продукташца Ӏалашъеча шефство лелаеча организацей, колхозий, совхозий торонех пайдаэца могалаьд. ЦӀенхашта уйла тӀаккхийтай кхычахьара хьатӀабаьхкача хьехархошта бокъонца хила доагӀа хьалаш хьакхоллара.

* * *

Лакхехьарча Совета Президиумо дира оценка енна дукхача предприятешка, организацешка, колхозашка, совхозашка кагий лечкъораш дарца нийсъенна моттигашка. Цхьайолча министерствайи ведомствайи кулгалхоша, халкъа депутатий районни городскойи исполкомаш во Ӏалашду социалистически доалахье лораяра йола хӀанзара законодательствон цу хьакъехьа 1980 шера апрель бетта Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо тӀайийна соцами.

Хьалха санна хӀана а дукха кагий лечкъораш хул Октябрьски, Ленински, Шалински, Гудермесски районий кхачани дукха шурйий промышленноста предприятешка. Иштта, дукха кагий лечкъораш хул колхозашка, совхозашка, гӀишлои организацешка, кхычахьа.

Кагий лечкъораш шерра лаьрж хилар кхетаде доагӀа дукххача предприятей боахама кулгалхой, общественни организацеш маьхерча хӀамай учет делаяра, уж тӀера ца йоалийташ делаяра де эшар ца дарца, кагий лечкъораш деча хоадам болча нахаца къовсам лоаттабара къахьегама коллективай, общественноста ницех ма боагӀара пайда ца кӀийрца.

Законодательства дӀадехаш дале а дукха материалаш юс кагий лечкъораш лаьрий дешаш ца дувцаш, из бахьан долаш цхьабола кагий къуй бехктокхаме ца оаш бус. Цу тайпара гӀулакхаш нийсъу № 3 йолча Грозненски маькх еча заводе, Гудермесски консервни заводе, Грозненски шурий комбинате, «Консервплодоовощ» объединене предприятешка, Назрановски трикотажни фабрике, кхычахьа.

ДукхагӀйолча новкъостий судаша кагий лечкъораш лерий гӀулакхаш формально дувц, цар гӀулакхашта принципиальни оценка лац.

Кагий лечкъорашца къовсам лоаттабара хӀана а тӀехьа кӀезига юкъеоа общественни формированеш лаьрххӀа йолаш шоай лоӀамера халкъа дружинаш, халкъа тӀахьожамхой группаш, производственни йола депутатски группаш.

Кагий лечкъорашца къовхешта кхоачамбоацараш дузийт шоашкара ведомственни ведомственни йолаш йолча охрана болхлоша. Цар даим дӀахьабац кагий лечкъораш дераш, уж лаьца моттиг хилча акташ уттаца, кагий лечкъор даь саг хьалаьвцача акташ ца уттаеш из дӀавохийташ моттигаш кӀезига нийслац, хӀаьта кийчъяраш а хан-хаинахье эша фачча дӀанхачийтац, хӀаьта административни органаша уж даим сиха къовстаяь я хац.

Кагий лечкъорашца лоаттабеча къовсама эффективность лоха хул кагий лечкъораш дераш бехктокхаме оаш хилар лертӀа наха дӀадовзийташ ца хилча. Уж зуламаш дераштa уттаю материалаш даим коллективай собранешка дӀайовзийташ хулта Ӏалашдац. Царех лаьца дешаш кӀезига дувц халкъа судаша зулам даь саг болх беш хинача дӀаухаши общественни обвинителаша дакъа лоацаш.

Предприятешка, объединенешка, колхозашка, совхозашка социалистически доалахье мишта лораю хьожаш боагӀаш бола тӀахьожам лоаттабеш яц дукхагӀйола халкъа депутатий моттигера Советаш.

Ше тӀайийнача соцам тӀа Нохч ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо министерствай, ведомствай, районни городскойи исполкомий кулгалхой шоай коллегешка, исполкомий заседанешка кагий лечкъорашца къовсам лоаттабарах дешаш дувца а, законодательства дӀа ма деххара из къовсам чӀоагӀбара цу дакъе кхы тӀа де эшараш белгалде а декхарийла бу.

Горрайисполкома шкара хьадийтад лечкъорашца лоаттабена къовсама кхы а дукхагӀа депутаташ юкъеозийта, цу гӀулакх шара производственни депутатски группайи постийи лоархӀам айбелга, халкъа тӀахьожамхой торонех бизагӀа пайда айбелга. Президиумо могадаьд моттигерча Советашта социалистически доалахье лорара дешаш гражданий сходашка, къахьегама коллективай собранешка дувцийта.

Консервщикаш яхье баьннаб

Самашкински консервни завода коллективо укх пятилетка программа кхоачашъяра де дезар кӀезига дац. Юртбоахама продукташ ма-могга сихагӀа чаккхъякара мел эшар а даь, царех кийча продукци арахеца еза. Цудукхьа шоай торонашка а хьежа, чура резерваш гуча а яьха, доккхий декхараш тӀайийцар шера завода коллективо. ДӀаяхача пятилетке 94 миллион условни банка консерваш арахийцар заводо, хӀаьта укх пятилетке 150 миллион условни банка консерваш арахеца дош деннад консервщикаша. Из дош дизза кхоачашдара эшачох цаӀ да производственни база шеръяр. Цудукхьа производственни шин цех, сульфитни яьшкаш еш йола цехаш, центральни склад, столови, цӀе уголок, лаборатори, иштта кхыйола помещенеш чуйола гӀоза йола корпус, 22-и 16-и квартирин нах чубаха цӀенош хьалде, машинашкь билла лаьрхӀад укхаза. Шоаш денна дош тӀехдина кхоачашдара укх шера юххьанца дена хьинаре къахьег завода болхлоша. Шера план хаиза хьалхе 25 чa декабре кхоачашъяра шерра лаьржача социалистически яхье бригадашта, сменашта хӀара дийнахьа карагӀдаьнначун итогаш ю, уж завода хьоккхама Улга тӀа хьалтох, радиоузле гӀолла кхайнаю, дикагӀбарий цӀераш йовк.

Производственни кизилех пайда эцара коэффициент 0,9 процентага кхаччалца айяра республика кхачан промышленни предприятей коллективашка кхайкарал дир завода болхлоша, из болам хьаллаьнаб Нохч-ГӀалгӀай кхачан промышленноста къахьегамхошта. Завода партбюро секретара А. Мадагова цох лаьца дийцар:

— Чаккхбаьннаб ворхӀ бутт. Цу юкъа 8 миллионийн 420 эзарни условни банка консерваш арахеца езаш дар тхо, хӀаьта оаха арахийцар 29 эзар условни банка совгӀа я. Къаьстта июль бетта дика болх бир тха завода коллективо. Планал совгӀа 9 эзар условни банка консерваш арахийцай оаха. Вай мехка бахача наха дика продукци хаинахьа дӀакхачийтара продукци хьаярга дӀибола мах лохбари да коллективаа керттера декхар.

Балха тӀа къаьстта белгалъяьннай Ахмадова Тоита керте латта лаборатори коллектив. Шин декхараш дика доаа Тоитана. Арахецача продукце дикал лекхе хилийтара тӀагӀертта къовсам лоаттабу шин балха къайленаш дика йовзача специалиста. ХӀаьдъаьлар фуд ца ховш, шин ха ца кхош завода массайолча цехашка, участкашка болх мишта бу хьожаш лел из.

Дукхаха хана деня заводе болх барга хьежа дика йовзача йоьна производства къайленеш, хов кхоачамбоацар малагӀча участке нийсдала тарлу.

Массайолча цехий бригадираш, мастераш, специалисташ вӀашагӀа а техаи хӀара кӀиратӀа пхьа чаккдоакк укхаза продукце дикала ди.

Къахьегама овсарле лакхъялар, социалистически декхараш тӀехкхоачашлар дувзаденнад цехашка керда производственни гӀирсаш отталарца. Иштта, масала, балха юкъейоалаяьй комсийи томатни соком йоахаш йола керда линеш, банкаш тӀа ногӀараш тӀадоккхаш йола автоматаш. Къахьегама овсарлен балха хьоаккамаши дикка лакхъе вӀаштӀехьдалийтар цу гӀулакхо. Рационализаторашa дош деннад укх шера 16 эзар сома маьха пайда лургболаш йола 28 рацпредложени балха юкъейоалае, хӀаьта хӀанзалехьа балха юкъейоалаьчар баь пайда 12 эзар сом да. Цу балха тӀа хьинаре дакъа лоац дукххача наха, царех цаӀ тха керттера инженер Шипов Мохьмад. Дукха къахьег цо хала балхаш аттача дахара йола къайленаш леха. Ше укхаза балха вена шоллагӀа шу мара дене а нахаца Ӏымерза хиларах, шин болх дика бовзаш из хиларах цун сий ду болхлоша.

Совхозий арешкара заводе хьабахьаш бола соми, баьцадаьраши шин хан нахьа чаккхдахара, уж ца таллийтара шин из кхоачар ду. Дей а бус а хаддаза бе беза бола, цудукхьа кхаь сменах къахьегаш е завода коллектив. Бригадашта, сменашта юкъе шерра лаьржача социалистически яхье дика къахьегама толамаш доах Дудаева Халимат керте латтача бригада коллективо. Бригада доакъашхошта консерваш кийчъяра технологи тӀехдика ховш хиларах вӀаштӀехьдоал арахецача продукце дикал массааза а тахка хилийта, нормаш тӀехкхоачашъе. Болх дика барца белгалбаьннаб бригадас Алиева Рукъет, Назирова гӀар Тамарем Зулпаи, Мутаева Рахьмат, иштта кхыбараш.

Х. ТАРАМОВ.

Грозненски химически завода № 7 йолча цеха турбокомпрессорни отделени эттара чоалхалегӀчарех цаӀ я. Цудукхьа турбинни машинаш тӀа болх бе хьожабеш бараш шоай балхах дика кхеташ, тӀедилла йоллагӀа гӀулакх тешаме чаккхдоаккхаргдолаш бола мах ба. Цу отделене из тешаме беннаб Бабичева Людмилах.

Ткъо шу доагӀа ха я Бабичевас цу хачача участке болх бу. ХӀаьта тӀехьарча пхе шера йоккхагӀйола машинист йолаш я из. Ше юкъе хьинар долаш къахьегамхо цхьакъчам даьккха гӀалат доацаш, дийх тийша дилса хӀами лоаззагӀа ца доалийташ хьайоагӀа. Шийна хоаш дар, балха гӀа дедина кердадир цо камаьраша дӀаӀомаду кагегӀбарашта, цудукхьа оал цунах дика къахьегамхо мег тел дика хьехамча а.

Цун къахьегама боагӀаш бола мах баьб. Бабичева Людмила Сийлен улга тӀа яьккхай, заводе Сийлен книжка тӀа цун цӀи дӀа а яьяш.

СУРТА ТӀА: Людмила Бабичева.

С. ХУГАЕВА сурт.

МЕТАЛЛ КХОДЕ

Укх шера август бетта Нохч-ГӀалгӀай АССР халкъа тӀахьожама органаша техкар Грозненски ремонтно-механически заводе металл кходара гӀулакх мишта латт. 1980 шера укхаза металл дӀаяххийтара норма 4,3 процент лох а яь, 210 тонн из кходе лаьрхӀадар. Цхьабаькъа, металл дӀаухийтила 1,9 процент мара чӀезигдах дац, хӀаьта кходаьб — 92 тонн.

Укх шера кхы а воргӀа да укх предприяте гӀулакхаш. Шера кходе дезар 200 тонн металл долаш, ялх бетта кходаьр 6 тонн мара яц. Заводе уттаю организационно-техническа мероприятеш формально уттаю. Из бахьан долаш металлопрокат кхоярa нормаш хӀара шера кхоачаш ца еш хьайоагӀа завод. Дукхача операцешка металл эффективно дӀа а ца ухийташ, из доагӀача а ца доагӀача а лоаду. Масала, фланцеш, штокаш, клапанаш арахецара металл дӀаяххийтара коэффициент 0,2 — 0,4 мара яц. Иштта, 4525 килограмми дозал долча листах фланцеш ера дӀаяхийтар 1992 килограмм мара яц, 2533 килограмми отходе йохаьр. Цу тайпара зола хьалаш шоай заводе этта дале а, кхыча предприятей опытах пайда а ийца, металл кходелга леттӀа вӀаштӀехьдаккхац укхаза.

Иштта дукха металл доалу брак а йоташ болх барах, из кхычахьаов тьаккхара хьалаш хила деззача бесса ца хиларах.

Укх шера Магнитогорски металлургически заводо эшача боарамал йоккхагӀа йола прокат хьаккхаьийтар бахьан долаш 22 тонн металл пайда ца эцаш доадир. Брак а йолаш болх бар бахьан долаш соакхьсе укх шера хьалхарча ялх беттеи доадаь металл 20,8 тоннага дӀанхаьчар.

Укх предприяте кхыча организацешта бокъо а йоацаш, дукха металл дӀатийна моттигаш я. 1981 шера хьалхарча ялх бетта лаьхкегӀа латтача организашка ца хоттташ, кхыча организацешта 107 тонн Ӏаьржача металлий прокати пайда эца метаргйола отходашки дӀаеннай.

Завода ноа дукха аьшк ула дӀа-са а кхесса, мух а дуаш. Завода кулгалхоша (Н. Н. Накаленко, Камынина) е еза йовхо яц кхом а беш металл дӀаяххийтара, хьурмати кхоми бара бехтокхам айбаш гӀулакхерча наьха. Де дезар дац машиний, оборудование конструкцеш товяра, металла метта уттие легаргйола заменителаш уттаиц, из кходара тӀехьа гӀулакх деладац Ӏилматохкама институташца, Ӏилмах разработнех пайда ца эцаш геттара дукха за йоаих.

Грозненски ремонтно-механически заводе халкъа дукха тӀахьожамхой, «Комсомольски прожектористаши», активисташи ба. Цар шоашиара доагӀар де деза металл хьурмати кхоми беш дӀаяххийтара, предприяте йола торонаш майрагӀа гуча а йовхаш, царех бизза пайда эца беза. Йовхама де доагӀача бесса доал ца дераша лоаттабу къовсам чаьгӀбалийта йиш яц.

Д. МИЗЯКОВ,
НГӀАССР халкъа тӀахьожама комитета штате йоацача отдела заведующий.

Вай вахар тоадалара керттера моттигаш

Мехкашка бахача наьха вахар тоадалара наькъаш тайп-тайпара да. Бакъда, духхьал социалистически мехкашка мара яц экономически социальни дегӀахара паччахьалкхен юкъара планаш. ФуннагӀа даь а ма-могга дукхагӀа пайда бахкхарах, цхьацца дола технико-экономически толамаш лахарах а доацаш, халкъа вахара хьал лакхдарах йӀатт социализма экономически политика чулоацам.

КПСС XXVI съездо итогаш йир иттлагӀча пятилетке СССР социально-экономически дегӀахара. Дагайохийтаргья аз советски общество 1976 — 1980 шерашка дегӀаяра толамаш дикагӀа хьахьокхаш йола цхьайола цифраш. Промышленни производства боарам цу хана 717 миллиард сом лакхбелар, 50 миллиард сома наьха дукхагӀа хилар юрта боахама продукци, хӀаьта къаман доход — 403 миллиард сома.

Капиталистически мехкашка санна доацаш вай мехка къаман дохода пхе дакъах диъ дакъа дӀадохийт нах чубаха цӀенош, культурни гӀишлош хьалъярга, халкъа кхадола хьашташ кхоачашдарга. Из бахьан долаш дӀадахача пхе шера кӀор боаккхача, слиншаш йоахача, текстильни промышленносте, Ӏаьржачен бос болчен металлурге, гӀишлош еча, машинашъя транспорте цхьаболча болхлой алапа лакхдир. Бӏарча хьайнача цу хана болхлойи гӀулакхерча наьхеи алапи 15 процент совгӀа лакхделар, хӀаьта колхозхой доходаш — 26 процент.

Керттерча кхачани кхачана доацачен товарий паччахьалкхен розничнимаьхай чӀоагӀа латтача хьалешa бахача наьха цхьан сага сих лоархӀаш реальни доходаш 18 процент лакхъелар. Ялата, шекара, даьтта, шурий, дукххача кхыча товарий мехкаш 10—15 шу хьалха хиннача тайпара дисар советски экономикана карагӀдаьнна доккха хӀама да из, цу хана хӀара шера инфляце юкъъера боарам 7—10 процент лакхлуш хиннача капиталистически мехкашца нийсдича хӀаьта а.

Пятилетке 530 миллион квадратни метр кулла нах чубаха цӀенош хьалдь хилар бахьан долаш 50 миллион болча советски наьха фусама хьалаш тоаделар. Цу хана чух халкъа эша товараш хьалха хецаш хинначул 21 процент дукхагӀа арахийцар. Хьаьдача сага, цун хьаштийн эшарийн хьадда йоакхо яр, саг массе а оагӀорахьара дегӀанара эша хьалаш хьахийлийтар иштта а КПСС XXVI съезде оттаяь халкъа вахара хьал лакхдара керда шерра программа. Цу программо чулоацца вахара эттара тайп-тайпара йола оагӀонаш: фусамаш, къахьегара а быта а хьалаш, культура, сагоӀилга, вахара эша кхыдараш. Из кхоачашъеш хила еза планагӀа материальни производство дегӀайоалаяра, къахьегама овсарле лакхъяра кӀийлен тӀа.

ЦхьайттаалагӀча пятилетке мехка промышленни производство 26—28 процент, юрта боахама производство 12—14 процент, хӀаьта къаман доход 18—20 процент лакхъе лерхӀ. Из деш къаман доходе дукхагӀа дегӀайоалаергья потреблене фонд. 1985 шера из лакхлургья 77,3 процент 1980 шера 73 процент хиннача метта.

ХӀанзарча этапе советски наьха доходий керттера дар балха тӀа даьккха алапи да. Пятилетка чаккхйолаш болхлойи гӀулакхерча наьхен алапи 13—16 процент лакхлургда, 190—195 сомага а кхоачаргда. ХӀаьта колхозхошта хуш дар кхы а доккхагӀа хургда — 20—22 процент дукхагӀа. Цо йиш хулийтаргья бахача наьха доходаш 16—18 процент лакхъе (паччахьалкхен розничнимаьхеш чӀоагӀа латтара хьалашка, из лекхехьа хьоаха ма дарра).

Алапи лакхдара хьакъехьара гӀулакхаш дара къоастаде лерхӀ 10 миллиард сом ахча. Цхьабакъда, наьха вахара хьал лакхдар духхьал алапи лакхдарах доланц дац. Боккха лоархӀам болаш да хӀара советски дезала потреблене общественни фондашкара паччахьалкхено лелаш йола выплаташи льготаши. Из бахьан долаш болхлойи гӀулакхерча наьхеи алапе юкъъера лаьрхӀа тӀаккхет 40 процент гаргга кхы доходаш а. 1985 шера уж 103 миллиард сомага кхоачаш дукха хургья, из хургда юкъера лаьрхӀача вий сага латтача дезала 2000 сом гаргга. Укх геттара йоккхий средствай дӀайохийта йаьха вахара хьал тоадарга, цар унахцӀено лорарга, обеспеченега, берашта кхетам баларга, социальни Ӏалашонга, культурага. Къаьстта аьлча, бераш долча дезалга, зӀамигача сагаген цун кусалген фусама хьалаш тоадара, кхачал. Берашта, школе даха ха йоацача берий учрежденешка, школашка-интернаташка моттигаш кхачара хьакъехьа кхы тӀа а льготаш лургья. Масала, школашка деша дагӀача деорагӀача берашта учебникаш лургда мах боацаш. Укх шера денц бераш долча балча болча кхалнаха цу доллална йолча хана берага хьакъехьара цхьайолча даькъе алапи а душ отпускаш лургья. Дукха бераш долча дезала берашта массааа а лун йолча выплатеш совгӀа хӀара тӀехьа тӀадаьча бера лаьрхӀа цхьара 50 сомагара 100 сомага кхаччалца ахча лургда. Боккха хилпахи инвалидностахи болхлоша гӀулакхерча наха, колхозни членашта доагӀа лохера пенсеш лакхдергда.

ХӀанзарча пятилетке боккха теркам тӀабохийт торговлен наха гӀулекхаш даран сфера дегӀайоалаяра. ЛаьрххӀа оттаьча программай кӀийлен тӀа база нах Ӏалашбергба кхачан продукташца, дукха эшача товарашца. Цунца дувзаденна «Б» яхача группа доакъош (потреблене предметаш хьадар) «А» группа доакъоел (производства средстваш хьаяр) дукхагӀа дегӀадоладергда: 4,1 процент метта 4,2 процент.

Нах чубаха цӀенош вай мехка хадданза хьалдеш латт. Кердача пятилетке 530 — 540 миллион квадратни метр кулл нах чубаха цӀенош хьаллдергда. Цо йиш хулийтаргья цхьан сага сих лаьрхӀа цӀеношка 13,7 квадратни метр кхачийта. Бакъда гӀулакх нах чубаха цӀенош дукха хьалдарах латтта а Ӏац. Белгалданкха доза нах чубаха цӀенош хьалдеча боахамга дӀайолхача расходий кхаь дакъех цхьа дакъа паччахьалкхен чотгӀа тоӀ а я. Из бахьан долаш хьаккхоачача доходашка диллача юкъерча дезала бюджетах 3—4 процент мара квартирагеи коммунальни гӀулакхашкеи дӀалодац, масала, США 30 процентагара 40 процентага кхаччалца дӀадода квартирага.

Потреблене общественни фондаш бахьан долаш майнига метрополитене, автобуса тӀа, троллейбуса тӀа, трамвай тӀа дӀа-юха водаш, геттара кӀезига мах бовккха шоаш тӀъа шу совгӀа ха я.

УйахцӀено лоречa дукхатӀа а дикагӀа а гӀулакхаш де лерхӀ. Къаьстта аьлча, 1985 шера больницашкара меттеш 3,83 миллионага кхачийта лерхӀ, хӀаьта дукхагӀа хулийтаргья санаторно-курортни дарба дарен учрежденеш, салоӀея туризман базаш.

Цу дерриге а гучахьа тешал ду «Дерриге а сага долча бернaта, дерриге а сага дукхаӀ» яха КПСС девнa хадданза кхоачашъеш хилара.

Юрий СЫЧЕВ,
экономически Ӏилмай кандидат.
(АПН).

Энерге мах

Кхом а беш, бизза пайда а ийбеш электроэнерги дӀахийтар тахан хьалхашка латтача декхарех керттерчарех цаӀ да. ХӀаьта производственни потенциал цегӀаухаш хиларца дувзаденна электроэнерги дукхагӀа яккха езаш а из дукхагӀа дӀаязийта езаш а да хӀанзарча хано дӀадехаш дар. ХӀава республика предприятешкеи боахамашкеи хӀара шера кийчъю электроэнерги кхояза гӀаерзаь йоккха 600 совгӀа йола организационно-техническа мероприятеш. Уж чаккхъяхаро вӀаштӀехьдоалийт итташ миллионаш киловатт-сахьат электроэнерги кхое. Укхаза белгалдаккха дезаш да цхьа киловатт-сахьат электроэнерги дӀаяхийтача 34 килограмм мехкдаьтта денка е кийс килограмм цемент хьае, ши пар когa гӀирс хьабе е 36 килограмм маькх е йиш хилар. Уж масалаш дага а лоаттадеш тӀагӀертта къовсам лоаттабе беза хӀаране ма могга дукхагӀа электроэнерги кхоара.

Цу дакъе карагӀдаьннараш дика дале а кхом барах хьурмат дацаи тӀаерзадаь долча кхоачамех пайда ийбеча цхьадола кхоачамбоацараш нийслу. Цхьайолча комбинатий, заводий, фабрикай кулгалхоша тесса леладу из гӀулакх. Энергоресурсех боагӀача хьисапе пайда ийбайтара йола мероприятеш белгала а йоахаш уж чаккхъяхац, хӀаьта кхыметтел шоаш белгалъьяа мероприятеш мишта кхоачашъю хьожаш тӀахьожам лоаттабац.

Царех я Грозненски № 4 йола маькх ю завод, кондитерски макаронни фабрикаш. Цу предприятешка арахецача продукцега дӀайолийта электроэнерги оттаьча нормативех йоагӀачул дукхагӀа я.

Хьаэцаргья вай Грозненски ремонтно-механически завод. Паччахьалкхен планаши тӀайийна социалистически декхараши толамца кхоачаши тӀехкхоачаши деш йола предприяте я из. Масала, укх шера хьалхарча квартале цо еннача даиеех кхоль электроэнерги 78 эзар киловатт-сахьат да. Цхьабакъда иззал электроэнерги кхоль йиш хала долаш да гӀулакх. Кхом бара тӀаерзаьь йола организационно-техническа мероприятеш расчетнаща чӀоагӀъяьяц. Старопромысловски районни халкъа тӀахьожама комитето тӀулдаьккхар из гӀулакх иштта хилар. Продукце цхьан единицата дӀайолаш йола энергоресурсай удельни нормаш дӀайовзийтац продукция хьаеш бараштa. Цудукхьа энергоресурсаш кхоара тӀехьарча цу лоархӀамеча балхв е йоагӀаш йола йовхо яц болхлоша. Цу гӀулакхо севга кхоачабу уж? Денъъйита салоӀача хана завода кузнечни цехе, гараже, шоллагӀча цеха мастерски цӀагӀа йоагаш хул лампаш, уж я 34 электрически лампочка. Массанена а из гуш да, цхьабакъда цхьаннена а уж дӀайове дагадохац.

Энергонадзора специалисташ укх шера майи июни бетташка хьожаш хилар республика цхьайолча предприятешкеи боахамашкеи энергоресурсаш мишта кхоо хьожаш. Производствана эшаш а йоацаш электрически лампаш йоагаеш дукха моттигаш нийсъелар. Уж санна дола гӀулакхаш нийсделар «Червленски» яхача колхозе, СССР 50 шу дизара цӀерагӀча Грозненски химически завода, Грозненски электроремонтни завода цхьайолча цехашка. Духхьал цу кхаь предприятеш шера лехья йоаеш йола электроэнерги 30 эзар киловатт-сахьат гаргга я.

Электроэнерги кхоара дола доккхий кхоачамаш да трамвайни троллейбусни эксплуатационни линешка. Царех да тормозной состоянешта шин ханнахьа регулировка яр, трамвайни наькъаш тоадар, водителий квалификаци лакхъяр. ЙоагӀачул дукхагӀа электроэнерги йоаеш моттигаш нийслу производственни предприятей коашка, улешка, лестничнии площадкашка ца йоагӀаш лампаш а йоагаеш. Уж гӀулакхаш ца нийсдалийтара тӀехьа а кхом бара тӀехьа а къовсам лоаттабе беза хӀаране.

И. БАШИРОВ.

«ХIара балха дийнахьа хьалер дукхагIа хилийта!» яхача девизагIа къахьегаш я Грозненски ремонтно-механически завода бригадаш. Цу яхье даим хьалха латташ хьайоагIарех я коммуниста Годзевич Владимир Владимировича кулгалдеча слесарий бригада коллектив. Зеволерча бригадашта юкъе яржача социалистически яхье даим хьалха латташ йолча цо нагахьа смена дIахийтац 150 проценталчухьнахьа ший норма кхоачашъяь. Цудухьа хIинзлехьа октябрь бетта чотах къахьегаш ба бригада слесараш. Цун керттера бахьан да бригада кулгалхочо ший коллектива болх дика вIаштIехьбаккхар. ХIаранегара доагIаш дар хьа а дехаш, массанега а хьинаре къахьегийтар.

СУРТА ТIА: слесарий бригадир В. Годзевич.

З. БАТЧАЕВА сурт.

КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН

Цхьа дезал санна барттайна къахьегаш ба «Чечингобувьбыт» производственни объединене шоллагIча цехера тайп-тайпарча къамех бола вах. Укх деношка кепа а теха арадальна «1981 — 1985 шерашка эггара хьалха ьошаш дола товараш дукхагIа арахецаран бола нах цу товаращца бизла Iемабараш да дезарех». «1981 — 1985 шерашка дукхача нахa эшаш дола товараш дукхагIа а дикагIа а хьаларахи цар ассортимент тоалаш» дола КПСС ЦК-и СССР Министрий Советен сонахаш чIоагIа раьза хинна Iалаьйпад цар. Цехе хьабеш ба малача наьха, кхалнаьха, берий, массе а тайпа кога гIирс. Из чIоагIа хоатташи дика дIаэцаши ба. Iай, бIаьсташ, аьхки, гуйрийна шоай хьабеча кога гIирса моделаш хувца а хувцаш, шеръю цар цун ассортимент.

Уж лоархIаме балхаш чакхдоахаш хьинаре къахьегаш совгIа творчески дукха болх беш хиларна белгалбаьна бола итташ обувщикаш ба цехе. Царех цхьабараш хьинаре къа а хьегаш, башха-дика производственни толамаш доахаш хиларна шоай коллективе меттел объединене а бовзаш а сийдеш а ба. Иштташарех ца! ва обувщик, къахьегама ветеран Оздоев Мусий Макшарип. Ткъаьн пхийтта шу совгIа ха я шу профессех цо къахьега. Кога гIирс бечара цхьанкха тайпа товзал яц цо мара ца ерзаеш. Цудухьа оал цунах цеха кулгалхоша, цунна цхьа а къахьегаш баргашна Макшарип профессионал ва аьле.

Цхьанкха тайпа дIанаха гIалат доацаш хул цо хьабаь бола кога гIирс. Ший бехкагIа цо балха тIа хьошаш хилийта е гIалат йолаш продукци арахийца моттиг гайтаьц. Цудухьа ОТК болхлой тIахьожам боацаш, цхьа дIаелча юха ца ерзаеш дIадоаккхийт цун продукци. МоллагIа бехктокхаме заказ кхоачаше дезаш моттиг нийсъелча предприяте кулгалхоша цунга дIалу из. Шийна тIадилла моллагIа декхар цо цIена кхоачаш ца деш цун шийвала везаш цхьа моттиг нийсъяйнйтац цо.

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера план укх шера 7 ноябрга кхачалехьа кхоачашъяра бола болам вай мехка дIаболабелча, когIа гIирс беча шоллагIча цеха болхлошта юкъе эггара хьалха доккхий социалистически декхараш тIаийцар Оздоева Макшарипа. Шера план цкъа а хьалха, СССР Конституце Денга кхачалехьа кхоачашъе дош делар цо. Из дика гIулакх хьалIаьар тIахьийхар цо цехера болхлой. Цун инициативагIа цигта къахьегаш бараш хIанз итташ ба. Ший деша да хиннав Мусий Макшарип а. Цхьанкха смена дIахийтац цо ший норма 150 проценталчухьнахьа кхоачашъяь. ХIанз укх сахьате из къахьегаш ва ноябрь бетта чотах.

ШоллагIча цехе къахьегаш болча обувщикех Мусий Макшарипа дикагIа болх хоаш обувщик вац, яхаш дувц кулгалхоша. ХIаьта кагирхой дикагIвола хьехамча лоархIаш а ва из укхаза. Нагахьа шу дIададхийтац Оздоев Макшарипа дуккхача шерашка шие Iоаьь йоккхе опыт, дикагIйола балха методаш дог рьыж долаш дIа а йовзийташ ва! е шиъ обувщик ца хийчевеш. Цо обувщика болх Iомабаь, нийсача къахьегама новкъа баьха болх боххлой итташ ба «Чечингобувьбыт» объединене тайп-тайпарча цехашка къахьегаш. Царех ба хIанз Макшарип болх беш волча цехе хьинаре къахьегаш бола обувщикаш Филатова Таисия, Беляев Виктор, Аслабов Султан, Измайлов Шукарби, кхыбараш. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа нормаш 125 — 130 процент кхоачаш а еш, шоай новкъостаьшта хьокхам телаш хьаьнала къахьегаш ба уж.

Хьинаре къа а хьегаш, башха-дика производственни толамаш доахаш волча Оздоев Макшарипа ха корайоагIа юкъарча балха тIа дакъа лаца а.

Шин шера объединене профсоюза местькома член а хиннав Макшарип. Дукха болх бу цо цеха болхлошта юкъера социалистически яхь дикагIа вIаштIехьяккхара, хьалхалаттарий опыт шера гIа йоаржаяра. ЦIенхаштта къовсам лоаттабу Оздоев Макшарипа къахьегамен производственни дисциплина телхаераща. Иштта волча къахьегама ветерана сийду цехерча беррига болхлоша.

Хьаьнала къа а хьегаш, Мусий Макшарипа даьхача производственни толамий лекха мах баьб Даьхено. «ИтталагIча пятилетка ударник» яха сийлен Знак, «Социалистически лахье котаьннар» яха массехк Сийлен Знак я цун кахьха тIа лепаш. ХIаьта Макшарипа лаьха барка лаш, [illegible] ахчан премеш, Сийлен грамоташ чот яь варгвоацаш дукха я. Ший къахьегама баь мах дика кхетабеча Макшарипа дентара денга дикагIа хулийт доахаш дола къахьегама толамаш.

Б. КОСТОЕВ.

«РОСТСЕЛЬМАШ» СЕЛХАНИ ТАХАНИ

ХIанзара «Ростсельмаш» вай мехка комбайнаш ю эггара йоккхагIйола предприяти я. Ший ах бIаь шера цо арахийлай тайп-тайпара йола ялат чуэца 1 миллион 700 эзари комбайни.

Ше хьайолаеннача дена, 20 — шераш юкъе кхаьчача хана дехи, моки социалистически индустре новкъа баьнача хана дена «Ростсельмаш» юрта боахама арсенала лоархIам болаш хиннай. Юкхьанца из хилар юрта боахаме эггара дукхагIа эша нениаш юрта яла езаш, хIаьта цхьа ха яьнча ялат чуэца комбайнаш хьае йоалаелар хIаьта хIинзари юрта боахама техника йоадаш юрта боахам социалистически формашка баккха йиш яцар.

Завод юлларгйола моттиг белгалйоаккхаш специалисташа соцадир из Ростова-на-Дону хьалхе. Город хьалъяьй металлургически доаторен центрашта юхе, цунна тIабода машинникъи хиникъи, кховчам хилиаг болх хьабара торонаш я. Юххера а, завод юлларгйола моттиг хоржаш теркам тIабахийтар из город ялат кхедеча йоккхийча районашта гарга хилара а (Украина, Къулбеседа Кавказ, Поволжье).

Завод хьалъе йолайир 1926 шера бIаьсти. Дувцилге йоацаш халача хьелашка хьалйора из. Практически деррига балхаш кулгашца дора. Болх хьабеш хинна керттера кечалваш боли тачкей яр. ХIаьта транспорт лерхIаш хиннар гребарка (гIудалкха хьисапе хIама) яр. «Ростсельмаша» эггара наьнагIча болхлочо Колесников Петра деча тешалагIа завод хьалъе йолаьнча шоллагIча шера мара гучаьлакзар эггара хьалхара экскаватор.

— Геттара хадача физически къахьегамон яча бьтон дог эккхийтацар тха,— яхаш дувц Колесникова, — оаха доккхал лора иштта йоккха предприяти хьалъеча юкъе дакъа лоацаш тхоаш хиларах.

Вай мехка индустриализаци еш хиннача хана боккха мах бола оборудовани доазол дехьара ца езаш хулар, дукха мах бола безар кхыча мехкашкара боалабаьча специалисташта а. Кхыча мехкашкара боалабаь инженераш бар «Ростсельмаш» хьалъеча а. Царна юкъе кIезига бар Советски Россена ший юрта боахамь машинаш хьаелга вIаштIехьдаргхилара тешаш. Масала, болхлошка гучтахь къамаьлаш деш йоагIаш йолча «Джондир» яхача американски фирма вихало мистера Хамосона йоахар: «Дика болх ба шоай юрта боахама машинаш хьае шо дегаделаш, баьна кхоачашхургдоаца хIама да из, берий ловзар да. Заводаш-м хьалъергья оаш, баьна комбайнаш, нохараш, жаткаш Америкера йийрьа оаш».

— Мехка цу хана дукха эшар инженераш, техникаш, квалифицированни болхлой. Гlишлонхоша юкъе дукхагIбараш дешаваа бола е кIезига грамотни бола селханара ахархой бяр. Бакъда, мистера Хамосона цхьа хIама теркала диза: социализмагIа пачхахьалхен юкъарча масштабе лоацацба хала нох дешаьза хилар дIадаккха, специалистий кадраш кийчъе торонаш хилар. Школаши фабрично - заводской училищеши дукхагIа хулар. Ростов-на-Дону хьайийттар юрта боахама машинаш хьаергйоза специалисташ кийчбу институти техникуми. Гlишлонхоша дийнахьа болх бора сарахьа парташ тIа деша ховшар. Завода эггара хьалхарча цехашка болх бе баьхкар къона инженераши техникаши.

1932 шера «Ростсельмаша» арахийцар эггара хьалхара 1700 тIехьанезаш йола комбайни. Уж дIаяхийтар хIаьтта аьхкача колхозашка ялат чуэца. Уж дика я яхаш юнцаш хабараш кхоачар. Шоай конструкцеех балха овсарзе хиларген диллача доазол дехьарча комбайнел совгIа яцар уж. Цу тайпа дена вай мехко соцадир США-рен Малхбузен кхыча мехкашкарен ялат чуэцаш йола техника ийелга. Доазол дехьарча фирмашца толамца къовсалуш яр «Ростсельмаш». Дунен халкъашта юкъъеча выставке Париже (1937 шу) советски комбайна Гран при яха премеш елар.

...Тахан «Ростсельмаш» кIезиге тара я юрта эша машинаш арахеца хIаьта йолаенна хиннача завода. Технически эрганьккха комбайнаш товеш хиларна пхьана тоайола завод ше я. ХIанз цун производственни моттигаш шоаза дукхагIа я. Кердача цехашка отталаь эггара кердагIйола вай ханера оборудовани. Масала, кузнечно-прессовой корпусе отталый автоматически поточно-механизированни линеш. Механосборочни цехашка болх беш я программи лелаеш йола станокаш. Дукха дикагIа да къахьегама хьалаш. ХIора дийнахь - бус конвейера тIара Iойоал СК-5 «Нива» яха 250—260 ялат чуэца комбайни.

«Ростсельмашо» (хIанз из производственни объединене я) укх пятилетке «Дон-1500» яха керда комбайни арахеца план оттаьй. Из комбайни хьае йолалар юрта боахама машинаш хьаеча боккхача лоархIамера хIама хургда.

Петр ЯШЕНКО, АПН корреспондент.

Ростов-на-Дону.

ДОШ КХОАЧАШДИР

«Яхь лелае вай!» иштта корта а болаш Сунженски района «Знамя труда» яхача газета тIа кепатехар цу района ЦIеча Эскара цIерагIа колхоза жа лелаеча Карнукаевгlар бригадо яздаь дIалла къахат. Цу тIа цо тIахьехар район жа Iуйта хьалхашка латта декхараш толамца кхоачашдере дукха низ кхо ца беш къахьега а жен продукци Даьхена дIаялара укх шеря пленаш хаьал хьалха кхоачашъе а. ХIаьта шоаш дош лора цар хIора устагIана тIера зачетни дозатах 6,7 килограмм тха ларга.

Къахат яздаь жа Iуй шоаш лаьохIар кхоачашдеш, хаданое дика хьоккхамаш гойташ къахьегаш хьабоагIа.

Къаьстта дика къахьег йоакха опыт йолча Карнукаев Эльма. Пхийтта шу да цо жа леладу. Даь къахьегама новкъ лаьгар Эльма воIо коммуниста Энирави. Цун сесаг а я жа лелаеш. Цо кхы а «IоагIIар жа лелаеча цу дезала сий.

Жа ийсса кхабара, цар зооветеринарии а гигиенически а гIулакх дера къаьстта теркам тIабохийт Карнукаевгlар. ХIаьта хьега къа да а дова. Толамца кхоачашдир цар шоаш укх шера тIаийна хинна социалистически декхар а. ХIара устагIан тIера цар лергар зачетни дозалах 7,8 килограмм тха.

Дика чакхбаьккхар жа лергара болх. Карнукаевгlар къаьстта раьза ба шоай жа лорхаш хиннача С. Шайхаева, В. Марфушина баьча бакха. Жа лоргаш дакъа лоацаш хилар Карнукаев Эльма ше а.

Карнукаев даь кхайкара! хьаллаьцар Сунженски района кхьаца жа Iуше. Масала, «Серноводский» совхозерча М. Арсанова, Р. Асадулаева, У. Тушаева, Г. Кусуева кулгалдеча жа Iуй бригадаша. Хьоккхамашка диллача Карнукаевгlар бригадал хьалха бойла магаизар лохке цIераш яьхача бригадай жа Iуйта. Бакъда, тIейийна социалистически декхараш тIехкхоачаш а деш боахаме яьржа хиннача яхье хьалхарча мугIарашка хилар.

И. АКСЕНОВ.

Сунженски района «Знамя труда» газета болхло.

ХУРГБОЛЧА ХЬУВКЪАМА

Республика доаккхача ялата 70 процент хулеш дар гурахьа дIайийнача [illegible] рех доакхх.

ХIара шера колхозийи, совхозийи кхашка 170 эзар гектарага дIакхоачаш Iаш тIехьара культураш дIаюа. Хьаликlаши дути дIадаьккхача цар кхычарел дикагIа къувкъам а лу.

ХIанз кхашка кийчо еш ба цхьа бутт баьлча ялат дIадера. 17 август хьатIаоттеш 68 эзар гектар латта кийчдаьд из дIадера. Соахка цу юкъе кийчдар дукхе дукхагIа дар.

Ачхой - Мартановски районе боахамаша 1670 гектар хьатта аьхад, е ялат дIаладезачох ахнел кIезигагIа. 4 эзар гектар мара даь Сунженски районе кийчдаьр а дIаладеза ялат 20 эзар гектар долаш. Ши эзар гектар а даь хIаьта Шалински районе аьха латта, е аха дезачох дуьлагIа дакъа. ТIехьалисаа цу гIулакха Грознески, Малгобекски, Назрановски районашка боахамаш а.

Ха хьежаш. Ялат дIадуергдола латта сихагIа аьха деза, Латта ший хама хьа ца кийчдар — из хьувкъам бовбелга да.

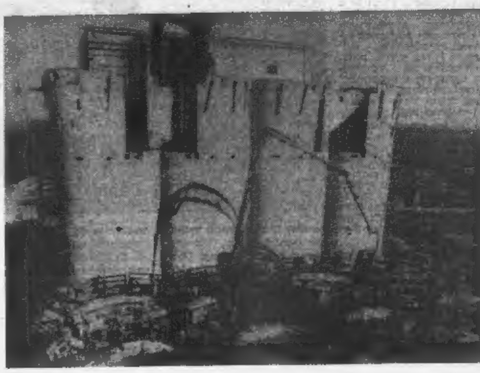

Дорзол дехьара

Керда вай ханара оборудовани оттаеш латт ГДР Балтийски форда тIа эггара йоккхагIча Ростокски порте. ХIанз укхаза хьалъеш латт ялат, доакъар, чхьаьрий хьеер чу доаттаду 100 эзар тонн чухоаттаргйола 72 [illegible] пялище.

Шерагара шу массаза деана дагIайоагIа республике «форда тIерча хоамаIарий» кемаш сихагIа чалдахара таро. Укх гаргтерча ихо шера хIанз санна 15 миллион тонн йоацаш 23 миллион тонн кир йоассара-йоттара боарамга кхача лаьрхIад доккераша.

АДН—ТАСС сурт.

Социалистически мехкашкара хоамаш

ЗАВОД ЦХЬАНА ХЬАЛЪЯЬЙ

Роман яхача болгарски города гаьна йоацаш урагIъяхай аьшкасаьрги тросаши деча кердача завода корпусаш. Из тайпа завод кхы яц мехка, хIаьта шера арахецача продукце боарамга диллача къулбеседа - малхбузен Болгаре эггара йоккхагIа я из.

Предприятеш болат лоттадергда Кремиковски металлургически комбинате. Завода хьалхара ахгIа лаьрхIа я чалкъа боахама дукхача дбанкъошка дIагIоргйола 80 миллион лев мах бола продукци арахецара, хIаьта шийна промышленность эша аьшкасаьрг беш йола керда цехаш хьалйеча из цифра 200 миллионага кхоачаргья.

Аьшкасаьрген тросаши ду завод — болгаро - советски доттагIала хьахиива кхы цхьаькха хIама да. Цун проект оттаьй Советски Союзо, из хьалъяьй советски специалисташа новкъостал а деш, ГДР еяча керттерча оборудованеца укхаза дукха машинаш оборудовани а «СССР-с яьй» яха марка тIайолаш.

(София - пресс — АПН).

●

ЦХЬАНА ДЕШ ДОЛА ГIУЛАКХАШ ШЕРЛУ

ВНР специалисташа Советски Союза коллегашца цхьана оттаьь технологи юкъейоалаяр бахьан долаш дута кхоаза дукхагIа дебаде йиш хилар. Венгерски оборудовани оттаьь я вай мехка кок тIара оалха хараш леладу йоккха йиь... Цар шера миллион балхаш дурга. ВНР-ан СССР-ан юкъера юрта боахама хьакъера цхьана ду гIулакхаш халланза чIоагIлу. Вайнига чIоагIа яржаш и хьажкIаш хьалкхеяра венгерски технологи, хIаьта вежарашка йолча республике — шекара свеклаши генараши кхедара советски технологи. Дика бувзамаш да хьайбай керда тайпаш хьадеча а. Шерлу юрта боахама техника дIаюха телга а.

(АПН).

●

КХОВЗТКЪА ПАЧЧАХЬАЛКХЕНГА

Йене, Дрездене, ГДР кхыча городашка а бIаь гаргга йолча фармацевтически предприятешка болх беш 15 эзар совгIа саг ва. Цар кийчъеш йола медицински препараташ республике меттел гаьна цул арахьа а йохкаш я — кховзткъа паччахьалкхене. Уж арахец Экономически ВIашк новкъостал дара Совета членаш долча мехкий цаI йолча нормашка а укхацIено лораяра Дерригдунен организаце рекомендацешка а хьежжа.

«ГДР-е яьй» яха марка тIайола молхаш Советски Союзе дика йоваш я. Дрезденски предприятеш СССР медицински Iилмай Академен Iилмахоша а специалисташа а цхьана болх беш хилар бахьан долаш хьалъяьй цхьадола лазараш дIадахара эшаш йола керда эффективни средстваш.

(АПН).

●

ГIИШЛОНХОЙ ДЕКХАРАШ

ДIадахача шера хинначул 9 процент дукхагIа къахьегама овсарле лакхъе, пхелагIа дакъа балха ха лоацъе,— иштта декхараш оттадаь шийна хьалхашка йоккхийча панелех цIенош деча Улан-Баторски треста коллективо. ГIишлонхоша геттара болх дика бир МНРП XVIII съезден халкъа революце 60 шу дизарен сийна ударни вахта лаьттача хана, хIанз а гIерт уж иштта болх бе.

Коллективе яьржай пятилетка тIехьарча шера плановой заданеш хаван хьалха кхоачашъяра тIехьара яхь: 734 квартира йола 13 цIа даь йисте даьнха лерхI ноябрь бетта юкъе. Дарханерча шоай яр санна йолча предприяте коллектива дикагIйола опыт караерзаю, советски гIишлонхочун Н. А. Злобина хозрасчета метод юкъейоалаю.

(АПН).

●

ХЬУН ФОНД ЛОРАЕ

Хьун запасаш меттаоттаяра, лораяра, хIаьта иштта промышленность хIун метеоналашца IалашЪяра гIулакхаш толамца кхоачашду югославски республике Воеводине. Укхаза шерра яржай хьу дIаегIа полосаш. ХIара шера керда промышленни хьисапе хьу итт шера йолча хала кхо эзар гектара тIа дIайогIа лаьрхIад. Дехчах хIамаш еча индустрега кхоачаргья насталашха цигара миллионаш кубометраш йола хьу.

(АПН).

●

КЕРДАЧА ПРОЕКТЕГIА

ГIишлонхой ловкаши краташ — из эггара белгалъярех цхьа башха я социалистически Румыне. Дукхьала дIаяхача пятилетке республика гражданашка кхачар 1 миллион 110 эзари кердача квартирай доагIаш. 1981—1985 шерашка хьалъе лерхI мах чубаха кварталаш, промышленни объекташ, пансионаташ, санатореш, берийи культурни учреждениеш...

200 гаргга типови проект оттаьй халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка индустриальни гIишлош хьалъяра. Болхлой низахи техникахи гIишлош ена дикагIа пайде ехаре, материальни энергетически кхоачамий кхош бара тIехьа яхь лоаттаю.

Нах чубаха ийлови цIенош эргалаьха дикагIа хьалдара хьинаре болх беш ба румынски инженераши зодчеши. Цар декхар да цIенош формаши конструкцеши тайп-тайпара е зарегIа а хилийтар. Укх шера 120 эзар квартира хьалъергья кердача проектегIа.

(АПН).

ХЬУВКЪАМ БИОЛОГИЧЕСКИ ЛОРАБАР

ХIара шера дунен тIа дигалагIа дакъа хьувкъам хIалакбу кхо эзар совгIа тайпарча зенерча чоапилгаши совкаш, мотыльквш, тIаьоаларашa, фашкиргаша. КIезига зе дац оасара баьцашта а.

Цхьан хана царех хьувкъам лорабе йиш хургъоаш лаьрхIар специалисташа химически наькъаш. Бакъда, 50 шерашка къаьстта чIоагIа этташ хиннача искусственни препараташа зе а дора. ЧIоагIа химически обработка йича зенне яраш меттел пайдане йола чоапилгаш, оалхазараш а дов. Цхьайола доххьаьха химикаташ, йIаьххача хана биосфере а юсаш, бIехъю из юача хIамашца юс. Цул совгIа, 300 совгIа долча тайпарча зенерча чоапилгий хьахиннай пестицидашта дукхьалъоттарлуш йола хIама.

Цудухьа вай мехка боккха теркам тIебахийт юрта боахаме лелаеш йола химически средстваш тоалара, вхераме хургйоацаш пестицидех пайда эцара, хIиьаа, кертера — баьмо-гIаш, альтернативни методаш лорара. Царех я...

сам биологически методашца лоаттабара, цар естественни моастагIех — чоапилгех — энтомофагех, физиологически дика IатIкъаш йолча веществах пайда эцар. Советски Союз боккъалдар аьлча цу дакъе пайда яца эггара хьалха йолаеннай. 1980 шу тIакхоачаш биологически методашца къовсам лоаттабеш дола латта 17 миллион гектарага кхачар.

Зенне йола чоапилгаш йоаеча керттера лоархIам болаш я энтомофаг — трихограмма. Ткъамаш долча зунгата тара хIама чIоагIа йоккха гойтача киэгача чу мара бIаргагургйоацаш чоапилг я из. Цу цхьан кхалчоапилго юв гурахьа дуьча ялата, боамбеча, кабуца, огорода, хьашкIашта, пашашта, Iажашта зе деш йола 30-нега кхаччалца чоапилгаш тIакхоачаш я...

таю. 2000 шу тIакхоачаш из дикка дукхагIча латта дIайоаржаве лерхI, къаьстта Юкъерча Азе республикашка, Казахстане, хIаьта иштта Сибарегlен Гаьнарча Малхбоален а.

Баьцовгlаш лораяра биологически башхалонаш дика йола цаI мара йоаца чоапилг яц трихограмма. ТIера къайла долча латта чоапилгаш юа фашкирг — фитосейулюс дIайоаржайича цо цIенъяь дIайоакх е химически хайра хIама де ца дезача оттаю маза беш йола фашкирг. Къайлача латта пайдане хиларга дог даха мегаргдолаш дика результаташ хиннай чоапилгаш юа галлицаш, сирфида яха мозий, дошобIарг, энкарзеш дIайоржаярах.

Вай мехка Iоаньй пайдане чоапилгаши фашкиргаши кхычахьара хьатIарех уж...

тиге лаьрххIа йола зенне чоапилгаш (фитофагаш), оасара баьцашта лазар хьедеш йола чоапилгаш йоарлаеш, вокх оагIорахьа — оасара баьцашта лазар тохаргдола чоапилгаш арахьара тIа а кхухьаш дIайоржаеш климатага йоахаши. Моттигерча фитофагех шерра йоаржаеш яр цаI мара яц — фитомоза яха моза.

Арахьара тIаенача фитофагех пайда эца болабаьб вай мехка 1977 шера. Из болх бу американски Iилмахоша цхьана, цох цхьадола дика хIамаш хьа а хиннад. ХаIнз эггара дикагIа йола ялх тайпа фитофагаш климатага кхай СССР къулбехьа.

Юрта боахама культураша зе деш йола чоапилгаш йоаеча лазар хьедеш йола дика микроорганизмаш (бактереш, вирусаш) хургхилар гучадаьннад. Микробиологически...

зенне йола чоапилгаш Iайна моттигаш гучаяхара. Эггара хьалхарча аргIана хаьдда цхьан моттиге гуллуш цаш а йоахаш, уж ярикара доцонаш къоастадайт. Химически обработка маца е еза хайт. Феромоний новкъосталца маIача чоапилгий низ бохабу, цхьан боанга чу йохк уж, цхьаннахьа хьатулъю.

Экспериментаща хьахьекхар феромоний новкъосталца химически обработкаш хIама ца эшаш ахаш мара е ца еша хилар. ТIаккха Iалам наредарал совгIа феромоншашa боккха экономически пайда а бу. Дохьаьха химикаташца обработка ярга цхьан гектарага тIадоачул 80—90 сом кIезигагIа хилар.

ЦхьайтталагIча пятилетке биологически хьисапе 25—30 миллион гектар хула культураш лорае лерхI. Цох трихограммас лораергья 15 — 17 миллион гектар, фитосейулюса — 30 миллион квадратни метр дIакъейла латта.

Зенне йола чоапилгаш биологически хьисапе йоахаро ухх сарттаргта хова дикка дукъаш лорабергба хьувкъам, чIоагIа лохдергба гонахьара Iалам дIахьа химикаташца бIехдерча.

Юрий ФАДЕЕВ, академик ВАСХНИЛ, баьцовгIаш лораяра отделене секретарь.

Къулба - Малхбузен Африки Халкъа организацена (СВАПО) мутIахьа хилара кампани. Намибена сихха ший лоIаме хила бокъо ялара тIехара къовсам — ВIашагIкхийттача Штаташка хIанз сихъуш йоагIача антиимпериалистически болама цхьа дакъа.

Мехка дуккхача городашка намибийски халкъо нийсхон гIулакха тIехьа, законагIа доацаш Намибе территорена оккупаци ечча ЮАР-ерча апартеида режимана барт баре КIайча цIено лелабеча наькъа дукхала лоаттабу къовсам хьалловцаш демонстрацеш хиннай.

СУРТА ТIА: Нью-Йорке демонстраци йолча хана литература дIадоаржаеш расистски режима дунен халкъашта юкъера байкот кхайкара тIахьаеш йолча петицена хIа кулгаш яздеш я демонстранташ.

АДН—ТАСС сурт.

Сийлахь-боккхача Даймехка тlема летописа тlара

ЦlИЙЦА ЧlОАГlДАЬ ВОШАЛ

Декабрь. Гlаьрахоша цхьнелаши иккаш тlера lо а лаьха, кlезиг-дукха а йlайхагlа хилийтара духьа ча чуделла кочамаш тlаювхаш бола шоаш карабоалабаь салтий лехка Ровно яхача городе а боалабеь, жа чудохкадаьча кошарашка чубехкар.

Бlоакбала гlерташ шоайла вlашка телаш, хала а атта а бийса лаьккхар цар.

Из дийцар сона вай городе вахача Гречишников Александр Яковлевича.

Уж хала шераш дага лувцаш соца а соцаш, шортта дувц цо аьйнеьл. Цо дувцар лагере хиннача шийт доттагlех, уж lазапа кlалхара баха боккха подпольни болх беш хиннача шийт тешамеча новкъостех.

...Карабоалабаьраш тlа-тlа гаьнабоахаш дlанхувлар. Чехословаке доазонна гаьна йоаццаш уллача Матхан-Морен яхача лагере нийсвелар Гречишников а. Укхазара вада кийчвелар из, хоьра цунна Чехословаке шийна тешаме новкъостий кийслургболга. Ишта хила а хилар из. Веддачул тlехьагlа дукха лийлар из Судетски хьуннашка гlолла, хьагlарашка чу хьулла. лора. Цкъа тlаккхьачар хьунагlа латтача доккха доацача цlалга. Хур хурда, выше чуьнлар из цу цlагlа. Укхиза гаргала саг санна тlайицар из. Укхаза кхийтар цох тlехьашца тешаме гlоьнахо хинна Ярослав Фрически Иозеф Новакн, Ярослава новкъостайла Александр Яковлевича корабир немецки ссараллара бийла лела вай салтий. Уж беррига а лескина цlагlа вlашагlкхийтар. Партизански отряд вlашагlйоалла лаьрхlар советски бlухоша. Цунна керта эттар капитан Гречишников.

Отряд фашисташта хьалха дукъала оттан хана шин тента, массехк диг, хьокхарг марра кхы гlерз дацар. Дага а доацаш цlаьхха ярал чухьслхар бехьан долаш. немций унаара баьнна байдар. Котово селла йоккха а ала хlама деце а, гера, тlема кхоачам, кхыдар кlал дисар моастагlий.

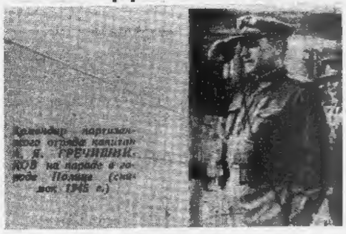

Командир партизанского отряда капитан А. Я. ГРЕЧИШНИКОВ на параде в городе Польце (снимок 1945 г.)

Хьонаргда вай отряда командир хиннача А. Я. Гречишниковага долча цхьан документага.

Цу тlа яздаьд: «Бр наьхат дlахьоихаш вар эрсий военно - пленных вlашагlеллача хьалхарча отряда командир Гречишников ва. Отряд хайра латаш и Чехо хьуннашкен лоамашнек йолча «СС» бандашца. Из беньду кулг яздарцен печать оттаврпен».

Ше иа дарро аьлча, 45 сахьт латтача моастагlчуьнна гlеранна зе даьдди.

...Шоссе. Цу тlа гlолла йоагlа фашистий колонна. Царех цхьанена а дагадеш ухаза шоашта духьала ерг хила аьнна. Партизанаш йоахкаш йоаху колонна. Отряда чlоагlа эшаш дола гlерз, тlема кхоачам каракхоач партизанашта.

...Фашисташта тоаш тlехьашна бовлаш пола цlеньда Дlахьха лаьрхlар Польце чешски город. Из цар дlадоладе лаьрхlар машинаькъе тlара объекташ лийлха урагlаяхийтарца. Станце латтар тlема кхоачам тlабола поезд. Из эккхе а эккхийта станци а города дукхагlа дола дакъа а дохале дага болаш, фашисташа цу поезда кlал милаш ехкар.

Гитлеровцаша де лаьрхlар хайра отряда. Гlар-тата доашаш, тебба вокзала тlаболх партизанаш, ха деш бараш дlа а баьхе, поезда кlелхера минаш хьайоах. Цул тlехьагlа городе чухьийлха фашисташ хье а луецаш, боабу. Городе бахача наха гlадбаха моарвал хет партизанашка. Хьехоз эрсий «ура», чешски «наздар». Дог айденна баьнах, тlаккхача боахваш ба советски бlухой, цу Чехословаки доазол сехьбаьннаб. хьалхоз дузлача гергийн тlатащ.

Прагера моастагlий арабаьхачул тlехьагlа, Котало пх тlеlаьхбаьнна дукха ха яьалелхь, 15 мае. Польце яхача городе майдан тlа йоккха митинг хилар. Укхаза вр партизански отряд а. Цун командир городе бахача наха куэлгаьцца хьалхьа в а трибуна тlа дlавихар. Трибуна тlа мийхо лестешь а Лаьха байрахх. Цу тlа яздаь «Чехословацки партизански штабагара хьалхарча партизански отряда. Город Польце. Чехия. Тlема тlа карагlдийнна гlулакхаш бахьан долаш».

Митинг чакхъьнначул тlехьагlа чехословацки правительства цlерагlа «Тlема жlарг» лу Гречишниковна. Цу хана городерча наха кувна елар Сийлен грамотек даьре Штандарти. Цу тlа яздаьд «Метсе йисте уллача Польце яхача города сий долча гражданина партизански отряда командира Гречишниковна».

Тlом чакхбаьнначул тlехьагlа уж деза совгlаташ дахьаш цlаера Александр Яковлевич. Из хlана ше лийна вац. Болаш а могаш а ба цун отряде хинна партизанаш. Царех цхьаболчар адресаш хаа хайна, каьхаташ дlаса ухийт оаха. Кировоград яхача украински городера хоам бир цу отряда политрук хиннача Кошухарь Иван Терентьевича. Хьалха дайтача каьхата тlа цо яздора ше тlем тlа миштта вахар, гонна юкъе а нийсбенна шоаш немцашна кара эшнча бигар, гlаьрахой есараллара веддела чешски хьуналгlа гlолла хьулуш ше лелаш партизански отрядах ше миштта кхийттар. Уфа яхача городера письмо дайтар гога Хусаинов Зуфар Темирбаевича, цу отряде бlухо а волаш хинна из. Хlанз я цъахьеташ ва Зуфар Темирбаевич, цо Уфиски цхьан профтехучилище хьек.

Ше мичох хьахойташ каьхат дайтар кхыча партизала а. — Усачев Георгий Иванович. Из ва Ростовски областе цхьан колхоза председатель. Чоа а хинна моастагlчунна вараьха хиннав Г. И. Усачев. Веда вьттув а баьнна, вокхаш санна цун отряде нийсденна хиннав Георгий Иванович а.

Шоай командир Гречишников Александр Яковлевич майра, деха долаш Даймехка тешаме вол вар яхаш лоу кхаьнве а.

С. ВОРОНИН.

СУРТА ТlА: А. Я. Гречишников. Польце яхача городе хиннача параде.

Г. КУРИЛЕНКО сурт.

ШИЙ КХЕЛА ДА

Загlе делача бlаргашна духьалйоагlа шей йиlиг бlаргаяйча Хьавайна хайра цо аттестат хьаэйцалга.

— Мама, зонна баккха мегаргба хьона, аз аттестат хьалийцад. — аьнна, наииа фоартах хьаьрчар lайна.

Дукха баьгlар уж цу буса lайнай бера хаиара цхьанца хlама, сийрда а гlайгlане а деноьш дагаухаш. Дагалехар парна ништта шоеш да тlаьоваш миштта бисар а.

Бала тlабоагlаргба аьнна вlалла белгало ядар цу денош-ка. бакъда из тlабера. Хьавайна вlалла дага дацар мар веппав аьнна телеграмма ечa шийт сагоха низ хургба аьнна. Цо сатехар, хlана вьлча, духхьал шийт дегlе уйла ь lе йиш ацар пунга хlана, бераш из царна бlарахьежар.

Зlамагlйолча шолаьча Любайи Лизайи шин шу мара дацар цу хана, хlаьта вожаш дикь бер кlеззага доккхагlа дар. Мел хий lодахад Хьавай бlаргашкара царех бер цамогаш хилча, бакъда из цо сага бlаргадойтацар. Кхыбола дезал санна бахар Бузуркиевгlар.

Макулла ше йоакхаш йолта ха берашна яккха гlертар нана, йиlнташ lоьмайора хlама тега, хlаьта Адама дувцар даьх лавце, из цох тара хилар ловш.

Дег тlара бала кlеззига байбелча Хьава балха йоза «Гвоздычко» яхача берий беша наньха йолаш. Ала мегаргда, укказа гучайоал цун дикагlйола оамалаш: цlена дог хилар, хlара бер шийчул башхагlа ца хеташ царга хьожаш хилар.

Хьавас тайп-тайпара лоьзараш, иллеш, фаьлгаш lомадеш хилaрагlа дела а делаш доагlар берий беша хьадоагlаш. Царна юкъера цхьадараш хlанз школе ух.

Шеко а йоацаш хала да цхьан сага ялх бер кхеле. Мелла хала хиларагlа цун цlакиха дагадехалао берашцара къаста, цун уйла я шийт бераш бlаза нах хургболаш хьалкхеде.

Вай пачахьалкхено а дика гlо — новкъостал ду Бузуркиевайна. Цун тийнна бераш та дола пособи, зlамагlдола шинь мах боацаш дешаш да № 4 йолча школе-интернате.

Хьавай дагара хьалкхуваш латт пун дезал. Йоккхагlа йола lайна школа чакхьяьккха, хlана мединституте деша отташ я, Зарина дlечуяьнна 10 классе, Адам — 9 классе, Хьаннфа — 7 классе, Любаи Лизаи — 4 классе. Сиха йолда ха, сиха йоде а Хьавай юкь тlа шийт лераш йитай цо хобарий хьисапе.

— Фу дергдар аз, селла тьох дог лазаш бола нах бахача мехка а йоацаш кхыча мехка яхаре? Вай Советски саг кийча хул хьа оагlо хьалаца, цудухьа сатийса я со сай берех. Цар вахар сийрда да, — йоах Бузуркиева Хьавас.

З. СОЛТУКИЕВА.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Ший болх безаши бовзаши

Дега хьехамна харжа гlуллакх дуьнех тlехьагl дукхагlа дезаш хул.

Селла дукха ха а яц из хиниа. Дагестана лоамашка, Ахвахски района Анчих яхача юрта хьалкхуваш воагlар Муртуз яха кlаьнк. Цо бархl класс чакхъяьккхача дас-нанас аьлар: — Хlана хьо волкха хинвав Муртуз, тlаккха харжа бела хьай вахаре никъ. lа Хасав-Юрте фельдшера дешар дийшача баккъаьа хет тхона.

Дукха ца гоаш Муртузах хул медучилища студент. Денгара-денге сомбуалар lамигача сага ше хержача гlуллакхацара безам. Цхьа доаш гуллададийтанар цо лекцех, хlара нердача предмето хlанзалла ца йиза къайленаш гучайоахар цунна.

Училище чакхъяьккхача Хайбулаев Муртуз хьожаву Баби-Юртовски района Кутан яхача юртарча фельдшерско акушерски пунктa заведующеала. Укхаза практически балха тlа гучадоал лора наьха могашал лоралр мел боккха доагхlамболаш гlулакх да. Чlоагlо ю цо наьха унахцlено бахьан лоаттабеча къовсама шийт вахар хетапе аьнна.

Муртуз эсаре тlавех, цуга волаш ше накъаьоаккхаш хиннача ерригача юрта лош делар цо Кутане юха ва. Юха а вера, бакъда, лора говзал кхы а лаккхе дега вола зlамига сага дукха ха ялалехь деша вола Махачкалерча Дагестански мединституте, дарбан гlулакх lомадеча факультете.

Терапевта диплом хьанйцача № 5 йолча Грознерча больнице чакхйоакх цо шийт интернатура, цул тlехьагlа республикански больнице хул рентгенологех йола специализаци.

Ши шу хьалха lаьлий Муртуз хьожаву Шалерча центральни районбольница лоррентгенолог волаш.

— Ше болх беча хьалхарча деношка хьахьевкхар цо дика специалист хилараl совгlа. дика общественник я дика новкъост а волга, — йоах цу больница хирурга М. М. Тембулатова, терапевта М. А. Бисултанова. Цун балха чlоагlа раьза ва районa центральни больница воккхагlйола лор С. Б. Чепсуркаев.

Лора — рентгенолога кертера деккар да оттаеш йола диагноз нийса оттаяр, из дика кхетаду Хайбулаевс.

Цкъаза нийслу цхьа диагноз йолаш рентгенага хьожанаьча сага рентгенски аппаратана тохнан бича кхыйола диагноз гучайоалаш. Из да цхьалолча лазарий хьисалаш цхьатарра хилар.

Цхьа масал доалорга вай. Соахка гурахьа рентгенолог волча воалавир говро мlарга теха воккха саг. Ха делаш дар пlендараш кагдаьд е даьдац, чура органаш човкаьй е яьац. Кийга оттадича lаьлий Муртуза гучадаьккхар цуи дикна кхераме Эхинокок яха лазар хилар а из тlеххьарча стадех хилар а. Дукха ха я цун операци а яь могашал меттаоттаь.

Цу тайпа хlама нийслургдацар хlара саг шера цкъа кизга чакхвоаларе — йоах рентгенолога.

Муртуз районерча больница халкъа тlахьожама группа член ва. Цудухьа новкъа да цун больница коа тубдиспансера еза ялаш «Рентген-30» яха аппарат хьа а ца йовсташ уллаяр. Хlаьта из тубдиспансер маца хьалтъяь яргйолаш я хац. тlаккха из хьалйиллиа флюорографе кабинете lоогтас мегац-теш аппарат?

Шийт болх дукха безаш а хьабе хоаш а вола Хайбулаев Муртуз массаза а ха тlа ва наьха унахцlено лораеш.

М. ИЛЬЯСОВ.

Дукха ха йоацаш Москван улицашка лела йоланнай керда троллейбус. Хlана опытни эксплуатаци яра кийчъеш обкатка чакхйоаккхаш я яь ЗИУ-683 Б яха из машина хьаьий Московски энергетически института, «Динамо» яхача энергомашинаштъеча завода, Запорожски электроаппаратни завода, Урицке цlерагlча завода (г. Энгельс) специалисташа цхьана. Троллейбуса керттера башхало кузов llаьхагlа хилар хийна ца lеш, лехкаре система а дикко эргаьккха тоаяь хиларца я. ЗИУ-683 Б яхача машина двигатель вохкарел кизболашагlа бале а къаьларча моделаша киссел мара энерги йоацц, хlаьта мах духкагlа чу а хош, кхычоа а дикка тlейлелнагlа ба ю.

СУРТА ТlА: Москван улицашкара троллейбус.

А. ШОГИНА сурт. ТАСС фотохроника.

САКЪЕРДАМЕ ДУВЦАРАШ

ГАРГАЛОЙ.

Балха ва тlехьаьуссе а а кlанне хьа ца воагlе а шек-м вац Тота.

— Ой, хlене!

— Хьона хааьб, цун устоше вай бригадир а эцал — учетчик а волга.

«ШУРА»

— Ванегlа, ер фуд соне гуш дар? — цецваьлар хьаний мурд Тимар.

— Фу даьд! Фуд хьона гур ва Тимар! — хьаьтар вокха мурда Муслас.

— Вай хьаной вoi lалади ва-кх дlа столове кьаракъ а мениие, дуртlуз аьнна ваха уллер.

— Э, са бусалба воше, цун бега кхаьчача кьаракьецшура кулга хаций хьона, — жоп делар Муслас.

ТОТИЙ КОРТА.

— Доьра ва Тота хьаькъал долаш саг. Цун корта бехкача дукха мах хургбар цох.

— Шеко яц, нийнаца цкьана беккача хlаьта а хургбар цох дукха мах.

БЮЛЛЕТЕНЬ.

Лазаро кlаленга метта уллаш вlаьхвала йоеш вац Тота.

— Тlаккха фуд-теш цунна доар?

— Бюллетена ха йlаькъар дека.

ЦlАГlА ЯЦ...

Бен, хьа нана Киса цlагlа йий, — хьаьттад воалкочо коадом кегабеш воаллача кlаьнкага.

— Со цхьан сакьета lоюж, хьаьттачунга со цlагlа яц аллаьлаь, аьнмад мамас, — жоп делнад кlаьнка.

Р. ХАДЖИЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

20 АВГУСТ

I ПРОГРАММА.

8.00 — «Хаь». 8.40 — Iуйренара гимнастика. 9.05 — «Вlашагlхьета моттиг хувца йиш яц». Телевизионни художественни фильм. III серр. 10.10 — Э. Григ. симфонически произведенеш. 11.05 — «Мала» телевизионни документальни фильм. 11.20 — Кердадараш. 11.30 — Кердадараш. 14.30 — Кердадараш. 15.45 — «Лора стихаш. увельня». Бераша — фильм. 17.05 — «Шахматни школа». 17.30 — «Дукха ца стихаш». 18.00 — Узбекий композиторий произведенеш концерт. 18.30 — «Незнайка — музыкант». Мультфильм. 19.00 — «Ахкойланаш» Лора беседа. 19.15 — «Вlашагlхьета моттиг хувца йиш яц». 2-гlа серр. 21.00 — «Хаь». 21.35 — Документальни экран. 22.15 — «Тахан дуьнен тlа». 22.30 — «Документальни экран». Дlакхедаш. 22.55 — «Эрсий а советски а композиторий концерт».

II ПРОГРАММА.

8.00 — «Хаь». 8.45 — Документальни фильмий программа. 9.40 — «Оранжа яхача телеступе киноэран СССР АМН член-корреспондентица Табольнов вlашагlкхетар». 10.30 — В. Розова драматурги. 11.15 — Гашников кхьайбевий хора концерт (ФРГ). 11.50 — Бераша — фильм. «Дикагlйлор Руссия» 1 серр. 12.55 — Гlаьндарга Малхбален искусство. 13.25 — Дlалоха Д. Шостаковича цlерагlча квартето. 13.55 — «Шоаш иоли моттиг хьарда Бьорна». 14.35 — «Художники» дола наршаш. Кустолоков. 15.00 — «Кlаьнк айлаг». Телевизионни художественни фильм. 15.30 — «Оттеченне... концерт». 16.20 — «Турлелла». 16.50 — «Фильм-концерт». 17.05 — «Творчества эстафета». Документальни фильм. 17.10 — «Нохч-Гlалгlай чу тlолла». 18.20 — Iилман-популярни фильм. 18.50 — «Кхьалгаша сийле а сана». Кинематографист Королев. 19.00 — «Бахьлакх» вlашагlкхьер. Документальни фильм. 19.00 — «Боахлуна тlехьех (нохч. метт.)». 19.30 — «Колхозникаш мораьлаш ца шоаь». Грознени. 20.00 — «Бийса хьаьлба хийла шун, беранш!» 20.15 — «Къылкорта Калуге, кхьар». Калуге. Документальни фильм. 20.35 — Тувински АССР «Саяны» яхача эсамбль кхьавкадарча хьалкхен ансамбль концерт. 21.00 — «Хаь». 21.35 — «Итальянски Играда вlашагlхьетар». Художественни фильм.

21 АВГУСТ

I ПРОГРАММА.

8.00 — «Хаь». 8.40 — Iуйренара гимнастика.

РАДИО

20 АВГУСТ

6.10 — «Бахьадаьяа лазаргаш болчиа». Репортаж (гlалгlай меттала). 6.55 — Ашарий антракт. 7.15 — «Грознески рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.23 — «Сердало» газета обзор. 7.30 — Хоамаш. 8.15 — Передачий программа (эрсий меттала). 8.20 — Передачий программа (гlалгlай меттала). 8.24 — Нохч-Гlалгlай симфонически ашараш (гlалгlай меттала). 8.25 — «Нохьарча доладох дераьеш» (эрсий меттала). 9.35 — Светлова «Романтически йилаьдае». (эрсий меттала). 9.45 — Нохч-Гlалгlай гимна lамаргlа Россегlа «Пlаьнийта 260 шу дьаьрга (нохчий меттала). 10.00 — Хоаттам. Передачий программа (эрсий меттала). 10.01 — «Литература Нохч-Гlалгlайче» (гlалгlай меттала). 10.20 — Музыка. 10.30 — Кхоьи кьурчати ара тlеха! «Да хилара гарга». Беседа. (эрсий меттала). 16.45 — «Юкъьарча партергалнзаци гlулакхаши деккараш». Корреспонденци (гlалгlай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала).

19.20 — Ашараш (гlалгlай меттала). 19.40 — «Атеист». Радиожурнал (нохчий меттала).

21 АВГУСТ

6.20 — «Юртара Гуйре» (эрсий меттала). 7.15 — «Грознески рабочий» газета обзор. 7.23 — «Ленинан некъ» газета обзор. 7.30 — Хоамаш. 8.15 — Передачий программа. (эрсий меттала). 8.25 — Нахен хоаг самодеятельни артисташа (нохчий меттала). 8.30 — «Социалистически наьх доаьнгагlа» (эрсий меттала). 8.40 — «Хьавха тlехьонаш боьх бон бен» (нохчий меттала). 9.35 — «Кесцаш лоаьрий радио школа» (эрсий меттала). 9.45 — Хоаттам. Передачий программа (эрсий меттала). 17.10 — «Патриот». Радиожурнал (нохчий меттала). 17.31 — Халкъан ашараш (гlалгlай меттала). 18.00 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гlалгlай меттала). 18.30 — Ашараш (гlалгlай меттала). 18.40 — «Болхлой вахар». Радиожурнал (гlалгlай меттала).

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

САГА КЕР ЧУ ХУЛА НlАНИЙ—ХАЛА ЛАЗАР

Академика К. И. Скрябина аьнпад: «lалам хувцаш эргадоах вай, кердача, сага эшача баьцовгlаштен хьайбаштен вахар а лу. Бакъда, вай декхарийла да из lалам денсица эшаш меддолчох мукъадаккха а...», иу даькъе гельминтех а.

Сага нlаний хилара лазараш кlезигдара. тlаккха уж цlендаь дlадахара проблемаш къоастаяра дарбан-профилактически мероприятеш яь ца lеш боккха доагхlамболаш да бахача наьха санитарни культура боарам лакхбелга а. Цо новкъостал дергда боккхагlбараштa а берашта а шоай гигиена праваш вхоачашъе.

Гигиенически знанеш навыкийи боарам, къаьстта гельминтозий профилактикана йоагlачар боарам лаккбара тlаберзабаь санитарнопросветительни болх ханнахьа бе беза бахача наха юкъе.

СССР-е бахача наха эггара дукхагlа хул аскаридаш, острицаш, эласоглаваш, анкилостомидаш, карликови цепень, истарийн хьакхарчийн цепень, шера лентец, описторхис.

Гельминташ дегlаца хилар зуламе доацаш дац сага могашалла: цамогаш болча наьха организме царех хьахулача продукташа чlоагlа хувц унахочун реактивность. цар гlо ду аллергически реакцеш дегlайоалаяра. Цул совгlа, гельминташа механически lоткъам бу сосудашта тканашта. царна човнаш ю, капиллярш тед. Дукхагlа йолча хана гельминташа хала лазараш хьоа ца дой а. могашал эшаллаьргахь а ерзаеш дола хувцамаш масса хана а хул. Каст-каста хулаш да унахочун дуача хlамаицара чам бовш (цхьайолча хана кхы тайпара а хул — саго хlама дукха дуъ, бакъда вlалла визац), чураша бу болх тlахчен хул, че лаз, цхьайолча хана дог яйду, lетта ду. Гельминтай цхьадолча тайпаша (анкилостомидаша, шерача лентеца) цlий кlезиглуш доал лазараш хьоаде тарлу. хlаьта ниттта нерваш толхие а тарлу: унахочун корта лазаш, корта бlогора ухаш, цхьайолча хана дог гlеллуш хул.

Бераштa дукхагlа хул гельминташ. хlана аьлча чlоагlъенна яланза йолча бера организмана магац паразитий зуламеча lотиъажа дуьхьалъотта. Бераш гlеллу, бос баьхе хул, цар дегl дахьаш, сатийна наб яц, мухаш еш хул. Гельминташа эсне влияни ю берий хьаькъала — хlамана уйла тlа ца йолаш, дешара тlехьаьусаш. хlама дага ца доагlаш хул уж.

Гельминтозаш йолча саго халагlа лов цхьадола инфекциони лазараш (скарлатина, туберкулез, хоршь, дlайха лазар, дизентери, кхыдараш), лаьгlлу цун организмана кхычa лазарашта духьалъотта могаш хилар, лохлу наьха къахьега могаш хилар а.

Гельминташа лазараш хьоадара наькъашка хьежжа уж кхаь группана екъа йиш я. Цхьоалагlча группана чуйоагlа бlехдаьча лаьттангара, хитара, баьцадаарашкара, комарашкара, сомагара сага доалла лазараш хьоадеш йола гельминташ. Шоллагlча группана чуйоагlа личинкаш толхадаь бежанеи хьакхий дулх а чкъаьра а баарах сага лазараш хьоадеш йола гельминташ. Кхоалагlча группана чуйоагlа юкъарчал доацаш унахочунгара е гонахьарча предметашка гlолла лазар хьоадеш йола гельминташ.

Лаьттанга, баьцадаарашка, хlга гlолла сага лазар хьоадеча гельминтех да аскаридаш яха нlаний.

Аскаридаш — 15—40 сантиметр дlаьха а долаш герга нlаний да; маlа кlаlна кхаьчул аlамагlа хул, хlаьта чlут сайна сетта нlог долаш а хул. Доккхий аскаридаш дlткъаьа шоргашка дах; уж дах цхьа шу гаргга.

Сага шоргашка аскарида хlара дена 240 эзар фуъ лосс (хlаьта ше мел бахача хана — 80 миллион), хlаьта уж сага дегlанаро дlаккъастача бlехалла ара а доал. Лаьттанна нийсделча, боараме температура а, тlоадал а, тlа кхоачаш кислород а хилча фуъчура личинка дегlайоагlа. Фуъчу из хьахул шин кlира гара массехь беттага кхаьчалца йолча хана (температураги тlоадалги хьежжа). Кислород доацача нийсълча личинка дегlалгlаш, из бахьан долаш да кислород геттара кlезига долча сага шоргашка личинкаш дегlа ца яхкар. Дегlаньхка личинкаш чуйоахкача аскаридай фуаша лазар хьоаду.

Сага шоргашка нийсъелча аскаридай фуашкара личинкаш кхача охьаш йолча сокаша фуъа чкъорех мукъайоах, тlаккха уж цlий делача сосудашка чуйолх. Цlийца цхьана уж кхача йиш я тайп-тайпарча органашка. Эггара хьалха уж кхоач дийхкага, тlаккха дегага, пехкашка. Пехкага кхаьчача цlий мукъанара хьа а къаьсте пехкашка совц, тlаккха садоахача къамаргагlа сага бага кхоач. Дегlаьтка тоесна личинкаш сага буаьа кхачанца юха а шоргашка кхоач, тlаккха царех хьахул нlаний.

Аскаридай личинкаш никъ беш лела процесс 10—12 дийнахьа чакхйоал. хlаьта сага организме уж дегlайоагlаш царех бокъонца нlана хьахалалца йола ха — кхо бутт гаргга а.

Ф. АХИЛЬГОВА, лор.

Студенташа фольклор. гулйир

Хlара шера къаман отделене шоллагlа курс чакхъяьккха баьнна Нохч - Гlалгlай пачхьалкхен университета студенташ диалектически практике хул.

Дукха ха йоацаш тхо хилар гlалгlай къаьнача юрташка — Галашкен Мужичен. Тхона хьалхашка оттадаь деккар дар баьций, гаьний. герза. эакхарий. седкъий, лоамий цlераш цу юрташка наха йоаххача тайпара дlалзьяр. Уж цlераш дlаязъярал совгlа сахо гулйир дукха фольклорни материал а.

Дег тlара баркал ала лов тхоашта гlо даьча боккхийча наха Гандаров lаьлийна, Абадиев Хьамида, Оздоева Хамсата.

Тхоай практика чакхйоалаш, тlехьарча дийнахьа хилар Мужетар lа С. Орджоникидзе музее.

З. ГАЛАЕВА, университета къаман отделене 3 курса студентка.

Хаоттам

Тахан республике гlоллеи Грозненски хувцалуш хьоаллеиаш а йолаш. йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 0—5 метр сиха мух а йолаш, фегара температура республике гlолла 25—30 градуси Грозне 28—30 градуси йовхал а йолаш ха отта тарлу. Кхоанеи ломмеи тlаухашгlеранна кхоалленаш а йолаш, цхьацайолча моттигашка доаццаш хана догlа а делхаш, цкъаза ди къувкьаш делха тарлу из. малхбузехьа секунде 5—10 метр сиха мух а хьекхаш, фегара температура бийсашка 12—17 градус, денношка 24—29 градус йовхал а йолаш ха хаттa тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохкама секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленности транспорта — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковского ул., 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи ереи, шоаттеи денношка

СФ00257. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3139.